

7-8

PAPYRI IANDANAE
CVM DISCIPVLIS EDIDIT CAROLVS KALBFLEISCH
FASCICVLVS PRIMVS

VOLVMINVM
CODICVMQVE FRAGMENTA GRAECA
CVM AMVLETO CHRISTIANO

EDIDIT
ERNESTVS SCHAEFER

ACCEDVNT IV TABVLAE PHOTOTYPICAE

LIPSIAE IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI MCMXII

D 225/989

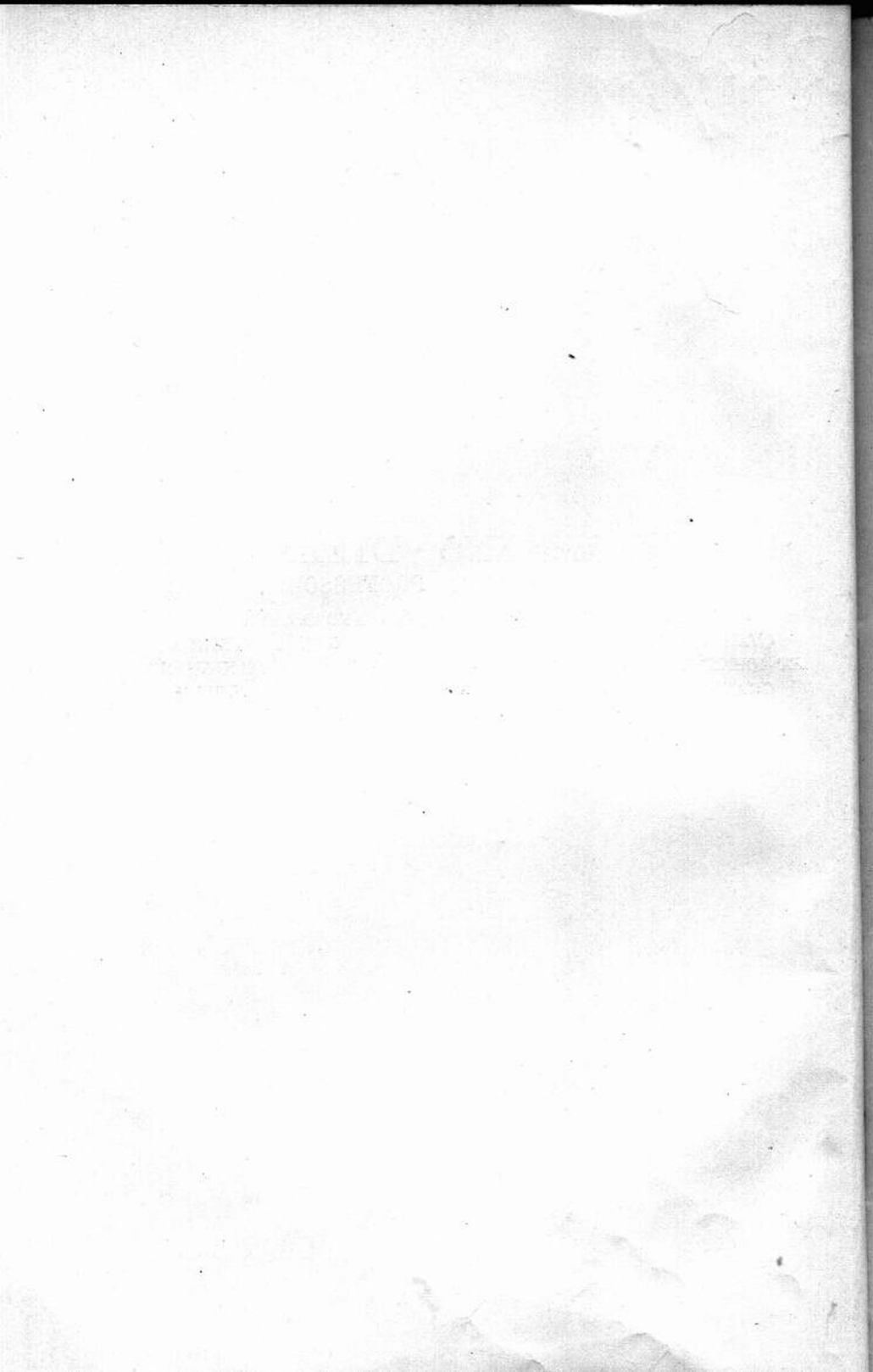

HERMANNO · DIELS

PER · SEX · LVSTRA · PROFESSORI

HANC · EDITIONEM · PAPYRORVM · IANDANARVM

QVAE · NOMEN · ACCEPERVNT · A · CAROLO · REINHOLDO · IANDA
ET · IOHANN · FERDINANDO · IANDA · TYPOGRAPHIS · OLIM · GELNHVSANIS
GRATO · ANIMO · VENERABVNDVS · D · CAROLVS · KALBFLEISCH
DIE · IV · MENSIS · OCTOBRE · A · MCMXII

Carolus Kalbfleisch praeceptor meus e collectione papyrorum, quae apud eum asservantur, ea fragmenta, quae ad litteras Graecas pertinent, mihi edenda tradidit; addidit amuletum Christianum, quod cum his potius quam cum instrumentis publicis et privatis, quae postea edentur, coniungere visum est. In his chartulis legendis supplendis explicandis et ipse consilio et opera me adiuvit et alii quos de singulis rebus adiimus viri doctissimi, quos hic quoque honorificentissime appellare par est: Guilelmus Kroll, Ernestus Maass, Gustavus Uhlig, Ricardus Wuensch.

Empta sunt omnia haec fragmenta per societatem Germanicam quae papyris Aegyptiacis acquirendis operam dat, quam nominant *Deutsches Papyrskartell*. Ceterum si quid de origine compertum habemus, suo loco adscribam. Chartas levigavit, composuit, vitreis inclusit Hugo Ibscher Berolinensis.

Litteras incertas punctis suppositis; litteras a me correctas typis crassioribus significabo.

Uncis rotundis (), quae in papyro compendio scripta sunt, includam,
uncis umbilicatis { }, quae supra versum addita sunt,
uncis quadratis [], quae perierunt,
uncis quadratis duplicibus []], quae supervacanea sunt,
hamis < >, quae in papyro omissa a me addita sunt;
ι mutum in his papyris semper omissum subscribam.

Papyrorum editiones significabo compendiis in Archivio papyrologico usitatis.

INDEX

	p.	tab.
1 (P. 93) Fragmentum Iliadis ✓	1	I
2 (P. 1) Scholia in Iliadem ✓	3	II
3 (P. 10) Fragmentum astrologicum	9	III
4 (P. 45) Fragmentum incerti argumenti ✓	12	III
5 (P. 2) Fragmentum grammaticum ✓	13	I
6 (P. 14) Amuletum Christianum ✓	18	IV
7 (P. 158) Fragmentum Christianum ✓	32	III

FRAGMENTUM ILIADIS

Ab Homero principium! Ad hunc enim pertinet papyrus magnopere dilacerata alta millesimas quinquaginta tres, lata centum ubi maxime patet, empta anno 1907 a mercatore pagi cui nomen est Gizeh.

In parte postica perpaucae tantum litterae cursive scriptae exstant, in quibus agnoscitur Ζ ιγ id est *πυροῦ ιγ'* scil. *ἀφράβαι* (cf. Kenyon *The palaeography of Greek papyri* p. 155; P. Teb. I p. 642; al.). Ratiunculam aliquam hoc loco inscriptam fuisse apparet.

In parte antica nonnulli versus Iliadis libri IV exstant scripti, ut videtur, in palimpsesto; nam iuxta versuum 6 et 12 columnae I exitus in intercolumnio nonnullae litterarum reliquiae aspiuntur. Praeterea maxima chartulae pars maculis ita inquinata est, ut atramentum pristinae scripturae spongia abstersum esse conicias. Servatae sunt partes inferiores duarum columnarum, quarum altera exitus versuum IV 454—466, altera initia versuum IV 483—488 continet; quibus ex numeris facile numerus versuum in utraque columna scriptorum computari potest: erant viceni bini. Duplici igitur altitudine papyrum olim fuisse apparet.

Versus exarati sunt manu, quam collata Kenyonis tabula post p. 128 inserta I ante Christum natum saeculi esse arbitror, non librarii sed hominis, qui arti scribendi minorem operam dederit suum sibi apographum conficiens. Cuius reliquias, quo facilius intellegantur, ex Homeri textu supplebo Ludwighii editionem secutus.

Comparanda est cum hoc frustulo papyrus musei Britannici III post Christum natum saeculi numero 135 insignita (Kenyon *Classical texts from papyri in the British Museum* p. 93sq.), quae versus III 317—337 et IV 1—544 continens easdem atque nostra papyrus lectiones offert. Versuum columnae II alterum exemplum habemus P. Oxy. III 545 (saec. II vel III) initia versuum IV 478—490 exhibentem, quae tamen nihil praebet, quod mentione dignum sit.

Columna I

- [ὥς δ' ὅτε χεῖμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες]
 [ἔς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ]
 1 [κρουνῶν ἐκ μεγάλων] κοίλης ἔ[ντοσθ]ε [χαράδρης·]
 455 [τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὖρεσιν] ἔκλυε π[οιμ]ήν·
 [ὥς τῶν μισγομένων γένητο ἰαχή] τε φόβ[ος] τε.
 [πρῶτος δ' Ἀντίλοχος Τρώων ἔλεν] ἄγδρα κ[ορ]υστήν
 5 [ἔσθλὸν ἐνὶ προμάχοισι, Θαλυσιάδην Ἐχέπωλον·]
 [τόν δ' ἔβαλε πρῶτος κόρυθος φάλο]ν ἱπποδάφ[εινης],
 460 [ἐν δὲ μετώπῳ πῆξε, πέρρησε δ' ἄρ'] ὅστέον εἰσω,
 462 [ἦριπε δ', ὥς ὅτε πύργος, ἐνὶ κρατε]ρῇ ὕσμινῃ.
 [τὸν δὲ πεσόντα ποδῶν ἔλαβε κρε]ῖων Ἐλεφάνωρ,
 10 [Χαλκωδοντιάδης, μεραθύμων] ἀρχὸς Ἀβάντων·
 465 [ἔλκε δ' ὑπ' ἐκ βελέων λελιμμένο]ς, ὄφρα τῷ[χιστα]
 [τεύχεα συλήσειε· μίνυνθα δέ οἱ γ]ῆνεθ' ὀρμ[ή].

Columna II

- [. ὁ δ' ἐν κονίησι χαμαὶ πέσεν αἰγαιρος ὥς,]
 1 ἦ [ῥά τ' εἶ]ν ε[λαμεν]ῇ ἔλεος μέγαλοιο πέφυκε]
 λείη, [ἀτὰρ τέ οἱ ὄξοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύασι·]
 485 τὴν μὲν [θ' ἀρματοπηγὸς ἀνὴρ αἰθῶνι σιδήρῳ]
 ἐξέταμ', [ὄφρα ἵτον κάμψῃ περικαλλεῖ δίφρῳ·]
 5 ἦ μὲν τ' ἄξ[ιομένη] κεῖται ποταμοῖο παρ' ὄχθας·]
 τοῖον ἄρ' [Ἀνθεμίδην Σιμοείσιον ἐξενάριξεν]
 [Ἄλως διογενὴς]

I 1 Exitus huius versus mirum quantum in intercolumnium progreditur; fortasse verbo perperam scripto, postea deleto aliquantum spatii consumptum erat.

3 φόβος τε cum papyro Londinensi plurimisque codicibus pro πόνος, quam vocem pro φόβος iam Aristarchus legi voluit: cf. Ludwig *Aristarchs homerische Textkritik nach den Fragmenten des Didymos* I p. 250.

4—7 Papyrus a textu vulgato non aberrat. Post versum 7 papyrus versum 461 αἰχμὴ χαλκείῃ τὸν δὲ σκότος ὅσσε κάλυπεν omittit una cum papyro Londinensi. Quod non recte factum esse facile intellegitur comparatis versibus VI 9—11, ubi versus IV 459—461 repetuntur, et IV 501 sqq.:

τόν δ' Ὀδυσσεὺς ἑτάροιο χολωσάμενος βάλε δουρὶ
 κόρην· ἦ δ' ἑτέροιο διὰ κροτάφοιο πέρρησεν
 αἰχμὴ χαλκείῃ· τὸν δὲ σκότος ὅσσε κάλυψε.

Is qui primus hunc versum omisit, commotus esse videtur falsa de usu verbi περᾶω opinione, quod aequae ac πῆξε transitivum esse putabat; accedebat for-

tasse, quod sequentia verba τὸν δὲ σκότος κτλ. saepius repetita (cf. IV 503, 526, VI 11, XIII 575, XIV 519, XV 578) supervacanea videri poterant.

9 Papyrus distincte ἐλεφηνων pro Ἐλεφήνωρ. Fortasse oculus scribentis aberravit in genetivum Ἀβάντων versus sequentis.

II Pars versus 467—482 continens tota abrepta est. Quae legi possunt initia versuum 483—488 a contextu vulgato non discrepant. Supra versus 483 initium lineola transversa conspicitur, quae non video quid aliud esse possit nisi paragraphus.

Eis quae supra exposui satis planum factum est hanc papyrum sequi eandem recensionem quae exstat in papyro Londinensi, de qua quod iudicavit Kenyon, si de tam parvo frustulo concludere licebit, et huic papyro subscribam (Kenyon l. c. p. 93): *The result is a somewhat indifferent representation of the vulgate text, and there is hardly a single variant which deserves consideration.*

2

(P. 1)

SCHOLIA IN ILIADEM

Numerus scholiorum ad Iliadem et Odysseam in papyris repertorum¹⁾ papyro numero 1 insignita²⁾, quae anno 1906 Cahirae empta est, augetur. Exstant enim in hoc fragmento, cuius altitudo est 10 fere centesimarum, latitudo paulo plus 9, scholia ad II. XI 677—754.

Pagina adversa reliquiae unius columnae servatae sunt, qua v. 677 et 688 illustrantur. Margo inferior exstat, superior periit, in lateribus perpaucae litterae et initii et exitus versuum amissae sunt, quae facile suppleri possunt.

Pagina aversa reliquias duarum columnarum nobis tradidit, alterius exitum, alterius initium, quibus versus 699, 712, 730, 754 illustrantur.

1) Cf. A. Ludwich *Über die Papyruskommentare zu den homerischen Gedichten. Ind. lect. Regiom. sem. aest. 1902.*

2) Hanc papyrum ante me libello petitorio seminarii Marpurgensis rectoribus oblato tractavit Ericus Spielvogel, sodalis meus, acerbissimo fato his studiis paulo post ereptus. Nam cum aestate anni 1909 Aeni ripas animi causa permigrare coepisset, nunquam rediit. Hoc tandem anno ineunte ossa eius in rima montium reperta, procul a patriis regionibus tumultu illata sunt. Cuius schedis ante triennium inspectis me nonnulla in hac opusculi particula debere eo libentius profiteor, quod iuvenis diligentissimi atque humanissimi etiam in litteris aliquod monumentum exstare par est.

Qua in pagina compluribus locis vestigia textus prioris abluti dispici possunt. Quaedam etiam cursive scripta sub columnis exstant, sed evanida vix ut quicquam legi possit. Ductus scripturae paginae anticae et posticae magnopere inter se differunt. Litterae paginae anticae elegantissimae simillimaeque sunt eis, quas papyrus olim Berolinensis 46 exhibet¹⁾, quam primo ante Christum natum saeculo attribuit Schubart; textum paginae posticae haud ita multo post scriptum esse existimo. Papyrus nostram fragmentum esse non codicis, sed voluminis cum scripturae vetustate tum ea re cognoscitur, quod, cum pagina antica una columna fere tota servata sit, pagina postica duarum columnarum ab alia manu scriptarum reliquiae exhibentur. Quapropter hominem, cuius fuit hoc volumen, ut totum librum undecimum scholiis illustratum haberet, textum qui anticae voluminis paginae inscriptus erat postica pagina ipsum continuavisse vel continuandum curavisse arbitror. Atque cum illius versus ultimus sit 688, huius autem primus 699, haud longe a fine voluminis fragmentum nostrum aberat, fortasse ipsam ultimam columnam partis anticae manibus tenemus.

Versus Iliadis ad illustrandum propositos veri simillimum est ut in tertia columna ita etiam in ceteris aliquantulum sinistrorsum processisse²⁾ cuius rei ratio habenda est in litteris supplendis. Inter Iliadis versus et scholia spatium vacuum relinquitur. Ubi a textu Iliadis probato discrepat papyrus lectiones minoris pretii praebet. In scholiis, quibus scholiasta neglecta lectionum varietate in hoc uno studium posuisse videtur, ut vocabula quaedam atque res interpretaretur, vix uno loco quicquam novi, quod maioris pretii sit, invenitur.

Addendum est scholiorum fragmenta et quae ab A. Ludwich collecta sunt et quot interea inventa et edita mihi innotuerunt, ultra primum ante Christum natum saeculum non recedere; itaque si recte eidem saeculo attribuimus hanc chartulam, in antiquissimarum huius generis numerum est referenda.

1) *Berliner Klassikertexte* V 1 tab. I. Guilelmus Schubart nobis de formis litterarum interrogantibus papyrus nunc Cahirae asservari rescripsit, ubi qui nostra causa insepexit Fridericus Zucker etiam — litteram eadem forma esse qua in charta Marpurgeusi affirmat. Itaque haec scholia eadem in officina, ex qua charta Cahirensis prodit, scripta, quin etiam cum exemplari Cahirensi coniuncta fuisse haud dissimile veri mihi quidem videtur. Cf. *Archiv für Papyrusforschung* V p. 35.

2) Hac ratione scholiastae, ut versus scriptoris a scholio differret, saepe usi sunt, cf. W. Schubart *Das Buch bei den Griechen und Römern Berlin* 1907 p. 77.

Columna I

- [εἰ]ς Ἥλιν.
 XI 677 [λῆ]ιδά δ' ἐκ πεδ[ί]ον συνελάσσαμ[εν]
 [ἥ]λιθα πολλήν. ἥλιθα χύδην, μ[α]-
 [τ]ήν, ὥς καὶ λέγομεν χυδαῖος [ἔν]-
 5 [θ]ρωπος καὶ ἡλίδιος, ὅταν πλῆ[θος]
 [ἐ]μφαίνειν θέλωμεν ἢ ἀταξίαν.
 688 [δα]ίτρενον· πολέσιν γὰρ Ἐπειοὶ χρε[ῖος]
 [ὄ]φειλον. ἐμέριζον τοῖς ὀφειλομ[ένοις]
 [τ]ὰ ὀφειλήματα. ἐν Ἡ[λι]δι οἱ ἀ[γροῖω]-
 10 [τ]αι Ἐπειοὶ λέγονται· οὕτως ἐκα[λοῦντο]
 τὸ ἀρχαῖον.

Columna II

- [.....]. [.....]
 [.....τε]τραορ...
 [.....ὥσπ]ερ καὶ σαλ-
 [πιγ.....]. ται
 5 XVIII 219 [ὥς δ' ὅτ' ἀριζήλη φωνή,] ὅτε τ' ἱαχε·
 [σάλπιγξ.] οὐκ ἐτι οἶον
 [.....] ν οἶδαμεν
 [.....] ωμεν Ἀγαμέ-
 [μν.....] οντα ἄγνοη
 10 [.....] αὐτῶν προσφ
 [.....] φσειε... φη
 [.....] γ

Columna III

- [.].....[.....]
 XI 712 [τηλοῦ] ἐπ' Ἀλφειῷ [νεάτη Πύλου] ἡμα-
 [θόε]ντος. ψιλοῦ, ἀπὸ τῆς ἔμμου· ἢ καὶ
 ἀπὸ τοῦ Ἀμάθου [ν ποταμοῦ] ἢ ἥρωος,
 5 ὥσπερ καὶ ἡ[νεμόεις] ἀπὸ ἀνέμων.
 730 δόρπον ἔπειθ' εἰλ[όμεσθα] κατὰ στρατὸν
 ἐν τελέεσσι. ἐν [τοῖς] τάγμασιν, οὐ διαλύ-
 σαντες τὰς τ[άξεις].
 754 τόφρα μὲν οὖν εἰ[πόμεσθα] διασπι-
 10 δεος πε[δ]ίτιο. [.....]

I 1 [εἰ]ς Ἥλιν potius quam [πρὸ]ς Ἥλιν supplēvi propter spatii angustias; hic finis scholii ad versum 671: ὥς ὅπ' Ἥλίοισι καὶ ἡμῖν νεῖκος ἐτύχθη vel 673: ἐσθλὸν Ἵππεροχίδην, ὃς ἐν Ἥλιδι ναυετάσκειν. Poeta ipse semper Ἥλιδα; sed cf. schol. Venet. A ad II. III 75: ... τὰ πρὸς Ἥλιν, Eustath. ad eundem locum et II 615 ... παρὰ τὴν Ἥλιν.

2 [λη]ῖδα. Quaestionem, utrum λῆιδα an quod malebat Aristarchus ληῖδα legendum sit, scholiasta non respicit. πεδ[ί]ον et συνελάσσαι[εν] cum maxima codicum parte, alii πολέμου et συνελάσμεν.

3 In media linea spatio post Iliadis versum relicto (cf. I 8, III 3. 7) incipit scholium. ἥλιθα lemma quod usque ad v. 6 declaratur. Ad sensum huius et sequentium explicandum cf. haec: Apoll. Sophista (lex. Hom.): ἥλιθα· ἀθρόως καὶ χύδην. „ἥλιθα πολλήν.“ Hesych.: ἥλιθα. ἀθρόως, θαψιδῶς, χύδην, παρὰ τὸ ἄλῃς. οἱ δὲ μάτην, εἰκῇ. Cuius glossematis duplicem sensum — et quantitatis et qualitatis —, quem apud Graecos omnibus fere multitudinis significationibus inesse constat, et nostrum scholium et scholia Venet. B, Townl., Lips. referunt; cf. Venet. B ad h. v.: ἥλιθα πολλήν. λίαν ἡθροισμένην. ἐξ οὗ καὶ ἥλιθιος ὁ παχὺς τὸν νοῦν καὶ μὴ ἀκριβής. ἢ παρὰ τὸ ἄλῃς, ὃ ἐστὶν ἀθροῖσαι; item schol. Townl. et Lips. omisso ἐξ οὗ. Simili modo Eustathius illud ὁ πολὺς ἄνθρωπος interpretatur p. 1382 (ad Od. I 2. 3) v. 16: οὐ μέγας τις καὶ σοφὸς ταῦτα ἐρεῖ ἀλλὰ ὁ πολὺς ἄνθρωπος ἤγουν ὁ χυδαῖος.

3. 4 μ[ά-τ]ην. Sic supplendum esse censeo. Certe perpaucae litterae desunt. Voces χύδην et μάτην duplicem interpretationem vocis ἥλιθα dant, quam iam supra commemoravi; cf. Hesych. l. c.: ἥλιθα. ... χύδην ..., οἱ δὲ μάτην ...

4 χυδαῖος respondens adverbio χύδην; cf. Eust. p. 679, 31: ἐκ τοῦ χύδην ὁ χυδαῖος; idem p. 29, 34sq.: χυδαῖοι οἱ πεπληθυσμένοι· νῦν δὲ οἱ οὐδαμνοί. πολλοστὸς οὐχ ὥς πάλαι ὁ πολὺς καὶ ἔνδοξος, ἀλλὰ ὁ τὸ μὴδέν.

5 ἥλιθιος vox qualitatem vocis ἥλιθα interpretans, respondens voci μάτην; cf. Hesych.: ἥλιθιος. μάταιον, ἀνασθητόν, μαρόν, ἀνόητον, ἄφρονα et Suidas: ἥλιθιος. ἄφρων, ὁ σκληρὸς ἢ ἀναίσθητος. πλῆ[θος] satis certe, ad χυδαῖος ut ἀταξίαν ad ἥλιθιος. Poeta ipse optimum exemplum hominis, quem appellat scholiasta noster χυδαῖον ἄνθρωπον καὶ ἥλιθιον, finxit Thersitae persona, ὃς ὅ' ἔπειτα φρεσὶν ἥσιν ἄκοσμά τε πολλὰ τε ἦδη (II 213). Ex scholiis ad h. v., quamquam omnia fere papyri nostrae scholium illustrare possunt, haec tantum e Venet. A et B excerpō: (A) Θερότης δ' ἐτι μοῖνος ἐθορύβει, ὃς πολλὰ τε καὶ ἄτακτα λέγειν ἡπίστατο, ὥστε μάτην καὶ οὐ πρὸς λόγον φιλονεικεῖ τοῖς βασιλεῦσιν ... et (B) ὄργαι χυδαίων καὶ πλήθους ἀνοήτων.

7 χρ[εῖ]ος, 8 ὄφειλον supplēvi cum maxima codicum parte; Aristarchus ut videtur χρ[εῖ]ος ὄφειλον; cf. Ludwich Aristarchs Homerische Textkritik I 334 ad XI 686, ib. 335 ad XI 688.

8 ὄφειλομ[ένους] i. e. οἷσι χρ[εῖ]ος ὄφειλεν ἐν Ἥλιδι δῖν (II. XI 686). Numerus litterarum suppletarum magnus videtur; sed quid aliud suppleri possit nescio neque abhorrent a tanto numero quae in fine versuum sequentium supplenda mihi videntur. Itaque librarium, ut totum ad v. 688 scholium in

hac columna haberet, his versibus (8—10) maiorem numerum litterarum dedisse quam ceteris existimo. Declaratur verbis ἐμέριζον... ὀφειλήματα verbum δαίτρενον; cf. glossema interlinearium codicis Veneti A ad h. v.: ἐμέριζον, item Nicole *Les scolies Génévoises* p. 145: ἐμέριζον et Paraphrasis Bekkeriana (Schol. ad II. ed. Bekker, *Appendix*) ad h. v.: οἱ τοὶ δὲ συναθροίζονται... ἐμέριζον. Ad totum hoc scholium cf. similia Eustathii verba ad v. 687: οἱ γὰρ τοιοῦτοι (scil. ἡγήτορες) περιουσιαζόμενοι ζῶσι καὶ ἀπολέσαντες αὐτὰ δαίτρενοιν ἂν ἐπανασθάντα ὡς ὀφειλόμενοι χρέος. δαίτρενεν δὲ φανερώς νῦν τὸ ἀπλῶς μερῖζειν λόγῳ δασμοῦ. Sequentia interpretantur nomen Ἐπειοί. Ceteri quoque scholiastae huic nomini declarando operam dant Aristarchum secuti, qui διπλῇ posita Homerum hoc loco aliisque incolae regionum non nomine ab regione ipsa ducta sed alio notare observavit; cf. Lehrs *De Aristarchi studiis Homericis* p. 23, 1 ad II. XI 688: ὅτι σπανίως Ἥλειους καλεῖ. 694: ἡ διπλῇ, ὅτι τινὲς καὶ Ἀχαιοὺν γράφουσιν. Ὀμηρος δὲ Ἐπειοὺς τοὺς Ἥλειους καλεῖ. 759: ἡ διπλῇ, ὅτι τοὺς Πυλίων Ἀχαιοὺς λέγει νῦν, τοὺς δὲ Ἥλειους Ἐπειοὺς. et Venet. B ad II 619: Ἐπειοί — διηρημένως πρὸς τὴν πόλιν (scil. Ἥλιδα) ὀνομάζονται, ὡς Ἀβαντες (Euboeae insulae incolae). Qua Aristarchi observatione etiam scholiasta noster usus est. Voci ἀ[γροῖ]-τ[αι], quam supplendam esse collato XI 676: ... λαοὶ δὲ περιτρεσαν ἀγροῖσθαι intellexi, scholiasta maiorem vim tribuere noluit. Ut enim ex hoc loco concludamus differentiam statusse scholiastam inter oppidi et ruris incolae, nullo pacto fieri potest, quoniam Elis oppidum Homero notum non est.

10 λέγονται, scil. apud Homerum. ε[κα]. Supplevi ἐκα[λοῦντο]. ἐκάλουν non probabile nec magis ἐκα[λοῦν]-το ἀρχαῖον, cf. Steph. Thesaur. τὸ ἀρχαῖον: antiquitas, olim... quod male sine articulo scribitur. τὸ ἀρχαῖον mediae columnae suppositum. Sensus ultimarum scholiastae verborum est: Epei nisi in carmine epico non inveniuntur; hodie Elei dicuntur. Nihil igitur scholiastae nostro cum Hecataeo Milesio (apud Strabonem VIII 341) ceterisque est, qui Epeos Eleosque populos diversos fuisse contendunt (v. Oberhammer apud Pauly-Wissowa s. v. *Epeioi*, ibid. Swoboda V 2 p. 2374, 64sq.).

II Ultimas huius columnae lineas, quarum tam parvae reliquiae exstant, mihi persuasum est verum Iliadis XI 699 τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι αὐτοῖσιν ὄχρεσθιν illustravisse, quem initio columnae nunc deperdito scriptum fuisse pro certo habeo. Satis enim constat verum 5 et initium versus 6 verum Iliadis XVIII 219 continuisse. Cui versui quae ratio intercedat cum versu Iliadis XI 699, optime docet Eustathius ad h. v. (XVIII 219) annotans: ... φασὶ δὲ οἱ παλαιοὶ ὡς οἶδε μὲν ὁ ποιητὴς σάλπιγγα, ἥρωας δὲ οὐκ εἰσάγει χρωμένους αὐτῇ οὐδὲ εἰδότας. ὁ δὲ καὶ περὶ τοῦ τετρώρου φασὶν.... Eadem ratione, qua Eustathius de tuba loquens commemoravit, invicem noster scholiasta verba τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι interpretans de tuba lectores admonuit. Qua in re ut Eustathius Aristarchum sequitur, qui censuit quaedam ipsi Homero cognita fuisse quibus tamen heroas uli non faciat (Lehrs l. c. p. 133). Scholia XI 699 (Venet. A et Townl.) varias sententias de verbis τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι proferunt, sed et hic et XVIII 219 altero exemplo carent. El. g. scholium cod. Ven. A annoto: ὅτι φαντασίαν ὁ τόπος ἔχει ὡς τετρώρῳ ἄρματι χρωμένων τῶν ἡρώων. καὶ γὰρ λέγει (XI 702) „τὸν δ' ἐλατῆρ' ἀφίει ἀναρχήμενον ἵππων“. ἐνδέχεται δὲ δύο συνωρίδας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα πεπορευθῆναι, μὴ τι περὶ τὴν

ἐτέραν γέννεται· εἰρησθαι δὲ „τὸν ἐλατῆρ' ἀφίει“ συλληπτικῶς, τὸν ἐκατέρως ἐλατῆρα, ὡς „ἀμφίπολος δ' ἄρα οἱ κενὴ ἐκάτερθε παρέστη“ (Od. I 335)· οὐ μὲν ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἀλλ' ἐκατέρωθεν μία. οἱ δὲ ὡς Ποσειδῶνος νῖδον τετρώφω φασὶ χρῆσθαι. ἵππιος γὰρ ὁ θεός. Breviter Eustathius ad h. v.: Ἐν δὲ τῷ „τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι“ . . . οἱ μὲν τέτρωφον φαντάζονται, οἱ δὲ δύο ξυνωρίδας νοοῦσιν, ἐκατέραν ἓνα ἔχουσαν ἐλατῆρα. τετρώφω γὰρ, φασίν, οὐ χρῶνται οἱ παρ' Ὀμήρῳ ἥρωες. Licet conferri scholia ad XVIII 219 (σάλπυξ) et XXI 388 (σάλπυξεν).

Proponam nunc quae ad singulos versus habeo, quos tamen excepto versu 3 et 5, cum nimis multa perierint, supplere non conabor.

3 ὦσπ[ερ] καὶ σάλ[πιγ] . . . Cf. III 5. Possis ὥσπερ καὶ σάλ[πιγ]ξιν οὕτω χρῶνται (οἱ ἥρωες).

4 Post]ται spatium, quo versum Iliadis sequi indicatur.

8 Quamquam hic quoque spatium in versus praecedentis exitu exstat, tamen non subsequitur versus Iliadis. Nam quae servata sunt hexametri non esse facile intellegitur. Agamemnonis nomen quid hoc loco velit mihi perspicuum non est. An memor fuit scholiasta equorum, quos Agamemnon irae placandae causa Achilli se daturum esse pollicitus erat? cf. II. IX 123 sq. (et 265 sq.) . . . δῶδεκα δ' ἵππους πηγούς, ἀθλοφόρους, οἱ ἀέθλια ποσσὶν ἄροντο.

9 αγνοη. Cf. schol. Venet. A ad XXIII 186: ἡ διπλῆ, ὅτι μύρου τὴν μὲν ὀνομασίαν ἀγνοεῖ, τὴν δὲ σκενασίαν οἶδεν.

10 προσώ-[πων?

11 Super ὡσε nescio quid scriptum exstat.

III 3 Spatio intermisso scholiasta ἡμαθόεντος duplici ratione interpretatur, primum ita, ut ἀπὸ τῆς ἄμμου derivetur, deinde ita, ut cum Amatho fluvio vel heroe coniungatur, cui explicationi exemplum additur vocalis α in η mutationem exhibens. Cf. schol. Venet. B ad II. IX 580: ψιλὴν ἄρσιν: . . . γυνὴν φυτῶν, Townl. ad eundem versum: . . . ψιλὴν δὲ ἀντὶ τοῦ ἀδένδρου, Etym. Magn. s. v. ἡμαθόεις: ψαμμάδης, τραχεῖα. Παρὰ τὴν ἄμμον, ἡμαθόεις καὶ ἡμαθόεις [ὡς ἡνεμόεις (coni. Sylb.)], εὐήνεμος. Videantur, quae Sylburgius annotavit ad hanc coniecturam. Quae in vocibus compositis invenitur primae vocalis partis alterius productio (velut in εὐήνεμος), ea interdum etiam in ipsa voce simplici apparet (ἡνεμόεις, ἡμαθόεις, cf. Wackernagel *Das Dehnungsgesetz der griechischen Composita*, Basel 1889, p. 38). Cetera scholia nihil ad h. v. praebent; quae ad alios locos attulerunt, collecta sunt apud Strabonem et Hesychium; Strabo 344: . . . Πύλος . . ., ὃν καλεῖ ὁ ποιητής (scil. Ὀμηρος) ἡμαθόεντα . . ., εἴτε τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ πρὸς ἄρκτον Ἠμάθον καλουμένου πρότερον, ὃς νῦν Μάμαος καὶ Ἀρκαδικὸς καλεῖται, ὥστ' ἐντεῦθεν ἡμαθόεντα κεκλησθαι . . . et Hesychius s. v. ἡμαθόεις: ἀμμάδης. ἡμαθόεντος, τὸν ψαμμάδῃ, ἵτοι πολλὴν ἄμαθον ἔχοντα· ἐξ οὗ ὁ πολύαμμος δηλοῦται. ἡ παρ' ὃν ῥέει Ἠμαθόεις ὁ ποταμός. ἡ μεσημβρινοῦ. ἡ ἀπὸ Ἠμάθον ἥρωος.

6 εἰ[λόμεσθα. Satis certe. Eadem lectio refutanda in cod. Florent. Laurent. XXXII 15. Supra εἰ[λόμεσθα aliquid superscriptum, fortasse correctio

ἐλόμεσθα? De lectionum differentia (cf. Aristonici verba ad h. v.: ἡ διπλή, ἢ τι Ζηρόδοτος γράφει δεῖπνον) disserere cum scholiastae nostri non intersit, scholio sequenti vocis ἐν τελέεσσι sensum explanari censeo. Non omnibus locis scholiasta vocem illustrandam repetit. Quamobrem ne hoc quidem loco ἐν τελέεσσι repetitum esse puto. Sic suppleo: ἐν [τοῖς τάγμασιν (vel ταῖς τάξεσιν), οὐ διαλύ-]σαντες τὰς [τάξεις]. Cf. inprimis schol. Venet. B ad h. v.: τελέεσσι. τοῖς τάγμασι· δείκνυσσι δὲ ὅτι οὐδὲ κοιμώμενοι ἢ ἐσθλόντες διέλκον τὰς τάξεις. Eustathius et Paraphrasis Bekkeriana scholii interpretationem (τάγμασι) repetunt. Post [τάξεις spatium vacuum fuisse sumendum est.

9 μὲν. Libri γὰρ. Nullius pretii haec nova lectio est. Quae apud Apollonium Sophistam s. v. σπιδέος inveniuntur: ... „καὶ τὰ μὲν ἡλασάμεθα (sic) διὰ σπιδέος“, quo loco diversos versus (II. XI 682 et 754) miscuisse glossatorem iam diu cognitum est, non digna sunt quae respiciantur. Utrum scholiasta διὰ σπιδέος cum Zenodoto an δι' ἀσπιδέος legerit, diiudicari non potest. Sed hanc vocem scholio amisso scholiasta certe interpretatus est.

10 Post πε hasta verticalis scripturae prioris servata est; δ periit. In columna sequenti scholium continuatum erat.

3

(P. 10)

FRAGMENTUM ASTROLOGICUM

Haec chartula anno 1907 a mercatore Hermupolitano¹⁾ empta una cum fragmentis, quae ad Theadelphiam et Euhemeriam pagos nomi Arsinoitici pertinent, 72 millesimas alta, 47 lata, in ea pagina, cuius fibrae versibus parallelae sunt, novem linearum cursive scriptarum reliquias habet, quibus nisi quod tempus indicant pretium non est tribuendum; in altera vero pagina fragmentum libri astrologici exhibet, quod hic editurus sum. Quae exstant, scriptura nitidissima quam II post Christum natum saeculi esse existimo exarata, quamquam optime legi possunt, tamen magnas difficultates praebent, quia singulorum versuum litteris et initialibus et finalibus amissis non minus senae denae fere, ut mihi videtur, litterae, i. e. tot quot servatae exstant supplendae sunt. Praeterea omnia fere planetarum nomina amissa constellationesque ita compositae sunt, ut apotelesmata quibus planetis tribuenda sint, ex iis, quae aliunde de constellationum effectu nota sunt, colligere vix audeam. Mea quidem sententia ea libri parte, cuius hoc est fragmentum, Veneris cum aliis planetis constellationes earumque effectus exponuntur, quod quomodo fere fieri potuerit supplementis adscriptis ostendere conabor. Fragmentum libri astrologici huic similis nobis traditum est P. Teb. II 276.

1) Hermupolin dico Magnam (Aschmunên).

]ΠΟΥΣΚ[....]ΓΓΥΝΔΙ[
]ΣΕΙΦΙΛΟΙΣΤΕΔΡΕΣΤΟΣ[
]ΘΥΠΕΡΤΕΡΗΧΗΤΟΝΤΗΣ[
]ΗΝΗΝΔΙΑΜΕΤΡΗΧΗΤΑ[
 6]ΔΕΙΑΝΠΡΟΚΟΠΤΕΙΚΑ[
]ΕΛΩΣΤΩΔΕΒΙΩΟΝΚΑΣ[
]ΝΑΣΔΕΟΝΔΕΠΑΛΙΝΕΝΔΟ[
]ΝΑΣΙΑΙΧΗΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑΙ[
]ΓΑΠΩΝΤΑΙΕΠΑΝΔΟΤ[
 10]ΤΗΣΔΕΞΙΟCTVXΩΝΕΠ[
].ΔΡΑΓΥΝΔΙΚΩΝΗΚΤΗΣ[
]ΔΙΑCΥCΤΑΘΗCΟΜΕΝΟ[
].ΙCΤΗCΟΜΕ[...].ΟΥ[
]ΕΝΔ[

1 In lacinia super hunc versum servata litterarum vestigia non conspiciuntur. Incipiebat igitur columna ab hoc versu. Ultima huius omniumque fere versuum sequentium littera detrita est. Quae hoc versu et sequenti enarrantur, effici existimo constellatione non dissimili his: Paraphras. Anubionis (Catalog. codd. astroll. II) p. 205, 11 sq.: 'Ο Ζεύς Ἀφροδίτην τριγωνίζων χαριέντα καὶ ποθεινὸν ποιεῖ, παρὰ φίλων προκόποντα ἢ γυναικῶν et p. 207, 29 sq.: 'Ο Ζεύς τετραγωνίζων Ἀφροδίτην τοῦ Διὸς καθυπερεροῦντος, πολλοὺς οἱ τοιοῦτοι φίλους ἔξουσιν, καὶ μάλιστα ἀπὸ θηλυκῶν προσώπων κερδανοῦσι καὶ ἀστείον βίον ἔξουσιν καὶ θεοσεβείας ἔσονται.

2 εὐτυχῇ]σει. Cf. astrolog. anni 379 p. C. n. (Cat. V 1) p. 202, 16 sq.: ἀπὸ γυναικῶν προσώπων μεγάλως εὐτυχοῦντας. ἔσται supplevi, quia sei futurum antecessisse indicat. Sed iam hoc loco moneo scriptorem ad arbitrium mutavisse verborum tempus (futur. v. 2; praes. v. 5 et 9) et numerum (sing. v. 2 et 5; plur. v. 9).

4 διαμετρήσῃ et καθυπερετερήσῃ (v. 3). Duae eodem fere effectui positiones ab astrologis saepe coniunctae, cf. Vettius Valens 226, 26 sqq. Kroll: οἱ μέντοι καθυπερεροῦντες ἢ ἐναντιούμενοι (idem quod διαμετροῦντες) δυναμικώτεροί εἰσιν, ibid. 57, 12 sq.; 60, 25 sq. Stella elevata vel in diametro posita stellam, quam καθυπερετερεῖ vel διαμετερεῖ, potentia sua superat (Bouché-Leclercq *L'astrologie grecque* p. 250: καθυπερετέρησις et p. 166 sqq.: διαμέτρησις). Mercurii nomen posui commotus initio versus sequentis, Veneris, cum τῆς (v. 3) planetae feminini nomen poscat et Luna alio modo cum planeta regnante coniuncta sit. Hanc autem duplicem constellationem alibi nusquam inveni; ne compositis quidem locis, quorum alter illustrat vim Mercurii super Venerem elevati, alter Mercurii Lunae adversantis, efficiuntur quae ad horum versuum reliquias quadrent. τα[. Ultima littera, cuius particula exstat, α potius quam ο fuisse videtur; suspicor ταχέως.

5 περὶ τὴν παι]δείαν προκόπτει, scil. δ γεννηθείς. Litterae δ vestigia certa servata sunt. Omnia ad educationem pertinentia Mercurii sunt. Cf. cum

- [τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς γυναῖκας ἀγα-]
 [πῶν εὐτυχῇ]σει φίλοις τε ἀρεστὸς [ἔσται. ἐπ-]
 [ὰν δ' ὁ Ἑρμῆς καὶ θυπερετρήσῃ τὸν τῆς [Ἀφροδί-]
 [της, τὴν δὲ Σελήνην διαμετρήσῃ, τῶ[χέως μὲν]
 5 [περὶ τὴν παι]θελαν προκόπτει καὶ [πρακτι-]
 [κός ἐστι παντ]ελῶς, τῶ δὲ βίῳ οὐκ ἀσ[τοχεῖ οὐ-]
 [τος, οὐ ταπει]νὰς δὲ οὐδὲ πάλιν ἐνδ[όξους ἀγα-]
 [πῶσιν οὐδ' ἀ]ναξίαις ἢ πρεσβυτέραι[ς ἢ ἄλλοφύ-]
 [λοις αὐτοὶ ἀ]γαπῶνται. ἐπ[άν δ' ὁ τ]οῦ Διὸς]
 10 [τῶ τῆς Ἀφροδίτης δεξιὸς τυχῶν ἐπ[ιμαρτυρῇ],
 [ὥφελεῖται π]αρά γυναικῶν ἢ κτήσ[ιν λαμβά-]
 [νει, μείζονσι] διασυσταθ[ησόμενος] καὶ πο-]
 [λιτείαις ἐπ]ιστησόμε[νος] ο[φ.]ου[ν]
]ενθ[

huius loci constructione Val. 167, 1 sq.: προκόψει περὶ τὴν τῆς ἀσχολίας ἐνέ-
 γειαν. πρακτικός. E. g. cf. Val. 116, 28: πρακτικοὶ μὲν ἔσονται.

6 παντ]ελῶς. Cf. Val. 115, 12: παντελῶς ἔσονται χῆραι. τῶ δὲ βίῳ οὐκ
 ἀσ[τοχεῖ. Cf. Val. 49, 23: τῶ δὲ βίῳ ἀστοχοῦντες et Paraphras. Anub. (Cat. II)
 p. 207, 38: τῶ μὲν βίῳ οὐκ ἄποροι ἔσονται.

7 Hoc versu et sequenti quae verbose exponuntur a Venere imprimis
 pendunt. οὐ ταπει]νὰς cf. v. 6 οὐκ ἀστοχεῖ. οὐδὲ πάλιν. Cf. Malicki *De*
πάλιν particula, diss. Gryph. 1907 p. 44 et 40. Non dissimili modo coniungitur
 apud Anonymum de planetis (Cat. II) p. 163, 23: οὐ μέντοι ἀσυνέτους οὐδ'
 ἀπράκτους ποιεῖ. Ad rem cf. Ptol. tetrab. (Basil. 1535) p. 188: ταπειναῖς ἢ
 δούλαις ἢ ἄλλοφύλοις συνερχομένους.

8 ἀ]ναξίαις ἢ πρεσβυτέραι[ς. Haec saepe apud astrologos leguntur,
 e. g. cf. Val. 75, 12 sq.: ἀναξίαις μέντοι γε ἢ ἀργυρωνήτοις ἢ πρεσβυτέραις ἐπι-
 μίσγονται. ἄλλοφύλοις. Cf. locum Ptolemaei ad v. 7 laudatum et Val. 121, 5:
 ξέναις δὲ συνέρχονται ἢ ἄλλοφύλοις.

9 ἀ]γαπῶνται. Expectaveris potius ἀγαπᾶται, sed numeri ut iam supra
 monui mutantur. Propter hanc formam etiam in v. 7 ἀγαπᾶσι conieci, ne quae
 continentur argumento, numeris verborum seiungantur. ἐπ[άν. Nova con-
 stellatio incipit. Planetarum nomina amissa ex eis, quae sequuntur, refingi
 posse puto; de Iove et Venere agi videtur. Valens enim docet 176, 11 sq.:
 περὶ δὲ δόξης καὶ φίλας καὶ συστάσεις καὶ κτήσεως ἀπὸ τοῦ Διὸς (scil. τὸν
 ὠροσκόπον ποιήσομεν) et Veneris nominis exitus v. 10 servatus esse videtur.
 δεξιὸς τυχῶν. Stella a dextra parte posita i. e. praecedens stellam sinistram
 i. e. sequentem superat (Bouché-Leclercq l. c. p. 174). ἐπ[ιμαρτυρῇ. Stellae
 positione quacunque vis inter se coniunctae μαρτυροῦσαι nominari possunt
 (Bouché-Leclercq l. c. p. 165).

11 ὥφελεῖται π]αρά γυναικῶν. Cf. Val. 228, 17: ἐκληρονόμησε θηλυ-
 κὸν πρόσωπον vel simile hoc, Val. 116, 30 sqq.: καθόλου δὲ Ζεὺς Ἀφροδίτην

ἐπιθεωρῶν ... εὐσυνλλάκτους ποιήσει καὶ ἀπὸ γυναικῶν ὠφελουμένους. κτῆ-
σ[ιν λαμβάνει. E. g. cf. Val. 90, 32: τὰς κτήσεις ποιήσουσιν.

12 διασυσταθῆσόμενος[ς legi, quia δια cuius casus dativi reliquiae esse possint, non perspicio. Significat hoc loco idem quod συνίστασθαι (e. g. Val. 212, 16), cui verbo sensus inest commendandi. Thesaurus s. v. διασυνίστημι huius sensus exemplum offert Marci Antonini tantum locum (III 2), ubi Stich in editione et priore et altera δια uncis inclusit. Quoniam autem traditum est διασυστατικός commendatorius et διασύστασις conciliatio, commendatio (Clem. Al. Strom. I 2 p. 13, 23 et IV 21 p. 306, 15 Staehlin), cur non etiam verbo διασυνίστασθαι sensus commendandi esse possit non intellego. Ad μέλζοσι, quod supplevi, cf. e. g. Val. 38, 9 41, 18 171, 7 207, 17: μείζονων συστάσεις.

13 ἐπ[ιστησόμενος[ς conieci memor locorum similium, velut Val. 44, 11: προστασίας ὀγκλήης et 195, 6 sq., ubi item Iovis et Veneris effectus describuntur: τάξεις ἐπισήμους ἀρχάς τε πολιτικές καὶ δωρεάς εἰς ὅλους καὶ προκοπὰς μέλζοντας καὶ προστασίας ἀποτελεῖ.

4

(P. 45)

FRAGMENTUM ARGUMENTI INCERTI

Frustulum folii codicis manu, ut mihi videtur, IV post Christum natum saeculi elegantissime exarati undecim fere centesimarum in altitudinem, sex in latitudinem ubi maxima est, a mercatore Hermupolitano anno 1907 emptum. Utraque in pagina reliquiae tredecim versuum exstant, quorum principia in antica parte, exitus in postica servata sunt. Marginis superioris particula aetatem tulit.

I Litterae adversae

ΛΕΙ[
ΑΝC[
ΔΟΥ[
ΤΑΙ[
5 ΤΟΙ[
ΤΗ[
ΠΕΦΥΡ[
ΤΟΥCΟΥ[
ΑΦΗΜΙΚΟ[
10 ΠΟΝΗΡΑC[
ΤΟΥCΑΝΘΡ[
[....]ΩΜΑΙ[
[...].[.]ΟΙΟ[

II Litterae aversae

]ΤΑ
]ΝΑ
].Α
]ΑΙ
5]ΠΩC
].[.]ΥΤΑ
]ΚΙΑΚΑΙ
].ΝΟΤΙΤΑ
]ΑΕΠΙΤΗ
10]ΥCΙΝΟΥΤΩ
]ΝΕΡΧΟΜΕ
]ΩΟΥΚ[
].[

I 1 Tertiae litterae hasta verticalis tantum exstat.

2 Tertia littera aut o aut ω aut σ fuisse videtur. Primo obtutu de *ανος* id est *ανθρωπος* (Traube *Nomina sacra* p. 101 sqq.) vel alio huius nominis casu cogitavi, mox autem collato versu 11, ubi *τους ανθρωπους* legitur, de hac coniectura dubitavi; putari etiam licet paragraphum hoc loco positam esse.

7 *πεφυρ*[fuit aliqua forma perfecti verbi *φυράω* vel *φύρω*.

9 *αφ' ημικο*[. Cogitari potest de vocibus *ημικόγγιον*, *ημικόριον*, *ημικονύλη*, *ημικονύλιον*, *ημικονυλιαῖος*, sed etiam de *ημικοπος*.

11 Cf. v. 2.

Prioris paginae lineae 7 et 9 potissimum initia si reputaveris, fortasse de arte medicinali agi conicias. Verbo *φύρω* enim vel *φυράω* medicos in praeceptis suis saepe usos esse constat; exempli gratia adscribo Galen. XIII 547 Kuehn: *εἰ προκαταπλασθεῖν τὰ μέρη πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν ὀροβίνῳ ἀλεύρῳ, δξύμελιτι πεφυραμένῳ. ἡμικονύλη* vero vel simile aliquid si scriptum fuit, materiae immiscendae mensura esse potuit. Sed hanc coniecturam incertissimam esse haud ignoro.

5

(P. 2)

FRAGMENTUM GRAMMATICUM

Hoc fragmentum folii codicis membranacei anno 1907 a mercatore Hermupolitano emptum est una cum epistulis instrumentisque privatis quarti quinti sexti septimi saeculi, quorum partem certe Oxyrhynchi inventam esse constat. Scriptum esse videtur sexto vel septimo saeculo; litterae enim paulo ad partem dexteram inclinatae satis similes sunt litteris fragmenti mathematici Bobiensis, quod septimo saeculo adscribitur (Wattenbach *Scripturae Graecae specimina* tab. VIII)¹⁾, sed etiam maiore elegantia. Tabulae nostrae phototypicae effigiem exhibent eadem qua fragmentum ipsum est magnitudine, sed maiore litterarum perspicuitate. Litterae enim arte chimica renovatae, ut fieri solet, postea denuo aliquantum evanuerunt.

Agitur pagina melius servata de perfecto verborum in *μῦ* exeuntium, pagina peius servata de reduplicatione ita, ut exempla a verbis in *ω* ex-

1) Cf. etiam Amherst II n. 17.

I

].....
]....ΕΦΗ
].....[....]..
]ΩΝΟΥΑΥΖΟΜΕΝΑΔ
 5]ΥΓΝΥΝΥΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΥ
]ΔΩΚΑΔΙΑΤΙΟΥΝΤΟΥΤΟΤΙ
]ΟΙΕΙΟΥΚΕΤΙ·ΤΕΤΙΘΕΙΚΑ·ΟΥ
]ΔΙΔΩΚΑ·ΑΛΛΑΤΙΝΕΣΦΑCΙΝ
]ΑCΙΑCΜΟΝΓΕΝΕCΘΑΙΤΑΤΟΙ
 10]ΙΘC·ΕΙΔΕΤΟΥΤΟΗΝΑΛΗΘΕC
]·ΤΟΙCΤΗΜΙ·ΗΤΟΙΠΤΑΜΑΙ
]ΕΠΤΑΜΑΙΓΑΡΚΑΙΕCΤΗΚΑ·
].....ΔΑC·ΝΤΟΙΚΑΤΑΤΟΥ
]·[....]....

II

.....[
 ΘΕΝΑΤΙ·[
 ..Ψ[....].....[
 ΘΗCΩ·ΤΑΑΠΘΕΝΟC[
 5 ΜΕΝΑΑΝΑΔΙΠΛΑC·....[
 ΦΩΝΟΝΛΑΜΒΑΝ.....[
 ΜΟΝΗΑΝΤΙCΤΟΙΧΟΝΤ·....[
 ΦΩΝΩΝΤΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙ·[
 ΚΑ·ΝΕΝΟΗΚΑ·ΔΕΔΑΠΤΑΝΗΚ[
 10 ΘΗΛΑΚΑ·ΠΕΦΙΛΗΚΑ·ΚΕΧΕΙ[
 ΛΑΧΘΗΝΑ.....[
 ΝΙΚΗΛΕΞΕΙΔΥ.....[
 ΝΕΤΑΙΚΑΙΕΝΕ.....Υ[
[.....]·[

euntibus et a consonanti incipientibus petantur; veri simile est praeceptum de augmentatione aliaque exempla secuta esse. Similem de verborum flexione expositionem frustra quaeres in Dionysii Thracis arte grammatica, quae brevi atque contracta dicendi ratione excellit; sed apud technicos aetate posteriores, qui Dionysii dispositione usi singula diffuse tractabant, reperiēs quae cum hoc fragmento concinant. Quorum tamen quoscumque libros inspexi, nullo loco ipsa huius fragmenti verba inveni, sed multa similia, imprimis apud Choeroboscum (Gr. Gr. IV 2 Hilgard) p. 77, ubi eundem habemus disputationis ordinem. Versus tricenas quinas fere lit-

I

-]
]....εφη
 [.....ἀναδιπλασιαζόμενα μὲν ἐὰν ἄρ-]
 [χωνται ἀπὸ ἐνὸς ἀπλοῦ συμφ[ώνου, ἀνξόμενα δ'
 5 [ἐὰν ἀπὸ διπλοῦ ὡς ἐξ[ε]ύγνυν, ὑπεσταλμένον
 [τοῦ τέθεικα καὶ δε[ξ]θωκα. διὰ τί οὖν τοῦτο; τί-
 [θῃμι τέθεικα π[ρ]οίξῃ, οὐκέτι τετίθεικα, οὐ-
 [δὲ δίδωμι ποιεῖ δε[ξ]θίδωκα. ἀλλὰ τινὲς φασιν
 [διὰ τὸν ἀναδιπλ[η]σασμὸν γενέσθαι τὰ τοι-
 10 [αὐτα, ὥσπερ ὁ Δωσ[τ]θ(ε)σ. εἰ δὲ τοῦτο ἦν ἀληθές,
 [ἴστηκα γ' ἐποίει ἄν] τὸ ἴσθῃμι ἢ τὸ ἵπταμαι
 [ἵπταμαι· οὐδαμῇ δέ·] ἵπταμαι γὰρ καὶ ἔστηκα
 [.....].....δασ. γ τὸ ἰ κατὰ τοῦ-
 [τον τὸν κανόνα.....]

II

-[
 θενατι.[
 ..γ[
 θῆσω. τὰ ἀπὸ ἐνός [τῶν ἀπλῶν συμφώνων ἀρχό-]
 5 μενα ἀναδιπλασι[α]ίζεται ἥτοι τοῦτο τὸ σύμ-]
 φωνον λαμβάν[οντα αὐτὸ εἰς τὸν διπλασιασ-]
 μὸν ἢ ἀντίστοιχον τ[οῦ] δασέος τὸ ψιλὸν σύμ-]
 φωνον, παρακολουθεῖ [δ' αἰετὸν ἔ, ὡς πεποιή-]
 κα νενόηκα δεδαπάνηκα [κακέληκα, ἀλλὰ τε-]
 10 θήλακα πεφίληκα κεχει[ροτόνηκα] μεταλ-]
 λαχθῆγγα[ι γὰρ δεῖ τὰ θφχ δι' εὐφωνίαν ὡς ἐν ἰω-]
 νικῇ λέξει θυ[.....]
 νεται καὶ ενε[.....]υ[.....]
 [.....]

teras continuisse statui. Quarum magna parte amissa quae supplevi non utique certa esse apparet.

I 5 γγνυν. Fortasse ἐξεύγνυν, exemplum augmentationis. Littera γ maculis obscurata, sed satis certa. ὑπεσταλμένου i. e. excepto. Ad hunc huius perfecti usum cf. Etym. Magn. 624, 33: ὑπεσταλμένου τοῦ πρώτου ἀορίστου, ibid. 591, 2; Apollonius Dyscolus praesenti uti solet. Adhuc proferri suspicor sententiam technicorum quorundam derivari initium perfecti verborum in μι exeuntium ex imperfecto prima syllaba, si incipiat a consonanti simplici, geminata, si a duplici, augmentata; eximi tantum perfecta verborum τίθῃμι et

δίδωμι. Docebant grammatici fieri verborum in $\bar{\omega}$ exeuntium perfecti initium ex imperfecto, verborum in $\bar{\mu\iota}$ exeuntium ex futuro; cf. Choer. II p. 77, 5 sqq.: Ἰστέον δὲ ὅτι ἐπὶ τῶν εἰς $\bar{\omega}$ <μόνων> κανονίζεται ἡ ἀρχοῦσα τοῦ παρακειμένου ἐκ τοῦ παρατατικοῦ· ἐπὶ γὰρ τῶν εἰς $\bar{\mu\iota}$ οὐ δύναται κανονισθῆναι ἐκ τοῦ παρατατικοῦ· ἐὰν γὰρ ἀπὸ τοῦ ἐτέδην καὶ ἐδίδων θελήσωμεν κανονίσαι τὴν ἀρχοῦσαν τοῦ παρακειμένου, εὐρεθήσεται τετέθηκα καὶ δεδίδωκα, ὅπερ οὐκ ἔστιν. τέθεικα γὰρ καὶ δέδωκα ἔστιν ὁ παρακειμένος ἀπὸ τοῦ δόσω καὶ θήσω μέλλοντος, τοῦ ἡ τραπέντος εἰς τὴν $\bar{\epsilon\iota}$ διφθογγῶν βοιωτικῶς; similia II 342, 18 sqq. Theodosii Alexandrini sententiam (v. Gr. Gr. IV p. 84, 19 sqq.) Choeroboscus loco citato tractavit; ipse quidem etiam verborum in $\bar{\omega}$ -exeuntium perfectum ex futuro duci posse existimat (II 79, 23 sqq.). Nostrum quoque technicum ipsum perfectum verborum in $\bar{\mu\iota}$ exeuntium ex futuro derivasse facile intellegitur.

6 δια non μα, perspicua enim est lineola transversa et litterae μ prima hasta ceteris locis aliam habet formam. Quaeritur, qua de causa excipiantur perfecta τέθεικα et δέδωκα. Post τι coronis, ut versus spatium impleatur, item v. 7 11 12 13 (v. Kenyon *The palaeography of Greek papyri* p. 31).

7 Punctum inter οὐκέτι et τετέθεικα positum esse videtur, quo τιτετι syllabae similes facilius distinguerentur. τετέθεικα. Apud Theod. et Choerob. semper invenitur τετέθηκα (ἀπὸ τοῦ παρατατικοῦ) et τέθηκα — τέθεικα (ἀπὸ τοῦ μέλλοντος), τοῦ ἡ τραπέντος εἰς τὴν $\bar{\epsilon\iota}$ διφθογγῶν βοιωτικῶς; cf. l. c. Quomodo $\bar{\epsilon\iota}$ pro $\bar{\eta}$ ortum sit, technicus hoc quidem loco non curare videtur.

8 δε]δίδωκα. Hanc formam formae τετέθεικα convenire apparet; cf. l. c. Ab exitu versus sexti usque ad δεδίδωκα (v. 8) quaestioni διὰ τί οὕτως τοῦτο; ita responderi mihi videtur, ut formae perfecti e themate imperfecti factae cum formis iustis non congruere demonstrantur. οὐκέτι, scil. ut fieri deberet, si regula ceterorum verborum in $\bar{\mu\iota}$ exeuntium uteremur. Discimus hoc loco, quomodo defenderint grammatici quidam sententiam suam etiam perfectum verborum τέθημι et δίδωμι duci posse ex imperfecto; dicere eos ortas esse formas τέθεικα et δέδωκα ex τετέθεικα et δεδίδωκα deleta altera syllaba propter reduplicationem duplicem. τὰ τοιαῦτα, formas τέθεικα et δέδωκα pro τετέθεικα et δεδίδωκα.

10 ΙΘC nomen fuisse videtur velut Δωσίθεος, certe non Τιμόθεος aut Δωρόθεος, cum recta linea ante Θ servata sit. Quod nomen si recte supplevi, ad opus deperditum Dosithei magistri referendum est, non ad Artem grammaticam nobis servatam (Gr. Lat. VII). εἰ δὲ κτλ. Sententiam modo expositam falsam esse nunc explicatur.

11 τὸ ἴστημι ἢ τὸ ἵπταμαι. Super litteram ι verborum ἴστημι et ἵπταμαι bina puncta posita sunt (v. W. Schubart *Das Buch bei den Griechen und Römern* p. 76), item inter ἴστημι et ἢ punctum invenitur. Explicationem, quam in versu 8 sq. legimus, falsam esse technicus versu 10 sqq. hoc fere modo demonstrare mihi videtur. Etsi verba τέθημι et δίδωμι perfectum facere possent more ceterorum verborum in $\bar{\mu\iota}$ exeuntium, tamen regula falsa esset. Necesse enim erat valere eandem apud verba ἴστημι et ἵπταμαι (pro ἵπτημι, quod non dicitur). Sunt autem perfecta horum verborum ἵπταμαι et ἔστηκα, non ἵπταμαι et ἴστηκα, quas formas haberemus, si vera esset illa explicatio.

13 Verisimile mihi videtur grammaticum etiam nunc agere de perfecto verborum ἴσθμι et ἴπταμαι docentem servandum fuisse etiam spiritum asperum, si adversariorum sententia iusta esset. Sed ΔΑC.N nisi mendum est librarii pro δασύν(ειν), cui ἔδει δὲ καὶ fere antecesserit, nescio quo pacto haec forma explanari possit. Deinde vero regula quam ipse scriptor defendebat, derivari perfectum ex futuro, aut proferri debebat aut iterari, si iam antea erat prolata.

II Quae legi possunt pauca sunt neque distincte agnoscuntur. Difficultatem augent frustula scripturae paginae insequentis huic paginae adhaerentia.

Dissertationis quae hac pagina exstat ut facilius perspicatur materia, nonnulla anteponam, quae apud Choeroboscum inveni. Choerob. II p. 79, 25 sqq.: Ἰστίον δὲ ὅτι ὅταν ὁ μέλλον ἀρχῇται ἀπὸ ἐνὸς ἀπλοῦ συμφώνου, μὴ τοῦ ρ, ἀναδιπλασιάζεται ὁ παρακείμενος, οἷον τύπω τέτυφα, λέξω λέλεχα, ποιήσω πεποίηκα, νοήσω νενόηκα, καλέω κεκάληκα, φιλέω πεφίληκα, τῶν δασέων τραπέτων εἰς τὰ ἀντίστοιχα τὰ ψιλὰ διὰ τὴν κακοφωνίαν. Cf. etiam alios locos Choerobosci similia saepe proferentis, p. 75, 24 sqq., 77, 13 sqq., 97, 10 sqq. et 108, 27 sqq.: καὶ γὰρ οἱ ἀναδιπλασιασμοὶ ἢ διὰ τοῦ αὐτοῦ συμφώνου γίνονται, οἷον τέτυφα πεποίηκα νενόηκα, ἢ διὰ τοῦ ἀντιστοίχου τοῦ ψιλοῦ, οἷον τέθνηκα χειροτόνηκα πεφίληκα; brevius scholiasta Vaticanus ad Dionysii Thracis artem grammaticam (Gr. Gr. I 3) p. 189, 8 sqq.: "Ἐπὶ τὰ ἀπὸ ἐνὸς ἀπλοῦ συμφώνου ἀρχόμενα ῥήματα ἀναδιπλασιάζουσι τὸν παρακείμενον, οἷον τύπτω τέτυφα, θύω τέθνηκα, φιλῶ πεφίληκα . . .

Eodem fere modo, sed latius diffusiusque hunc quoque technicum de reduplicatione egisse ex eis quae supersunt satis constat.

3 In margine sinistro vestigia litterarum agnosci possunt (το . . ?), quae utrum ad correctionem spectent an novi capitis titulus fuerint, diiudicari non potest.

4 Dixerit grammaticus versibus praecedentibus et initio huius haec fere: [Πῶς δὲ ἀναδιπλασιάζει τὰ ῥήματα τὸν παρακείμενον, νῦν ἐκ]θήσω.

7. 8 συμ]φωνων. ω littera altera inter scribendum ex o correctae esse videtur. Sequebatur iam in hoc versu initium exemplorum versibus proximis enumeratorum, fortasse πεπολ]-χα.

9 νενόηκα. Ne quis in errorem adducatur, litterae N prioris initio hastulam ex pagina insequenti humore iteratam adhaerere moneo. Puncta quoque, quae post νεν supra lineam apparent, eodem modo orta esse mihi persuasi. Contra punctum ante δεδαπάνηκα ceteraque perfecta ad distinguenda exempla positum est. δεδαπάνηκα[α. Hoc reduplicationis exemplum apud grammaticos nusquam inveni. Perit quartum exemplum velut κεκάληκα.

10 Exemplis verborum a tenui, media, nasali incipientium continuantur exempla verborum ab aspirata incipientium, quorum primum et alterum, τε]θήληκα et πεφίληκα, certo legi, tertium χειροτόνηκα, praesertim cum una cum exemplo praecedenti a grammaticis saepe proferatur, facile repperiri poterat.

12 νικηλέξει. Num ὡς ἐν ἰω-]νικῇ λέξει? Choeroboscus aspiratam propter cacophoniam aspiratae bis positae in tenuem mutari dicere solet; cf. locum

supra annotatum II 79, eademque fere verba II 75, 29 sq.; 77, 15 sq.: διὰ γὰρ δασέος οὐ γίνεται διπλασιασμός διὰ τὴν κακοφωνίαν. De ea re hic quoque grammaticus v. 11 sqq. egisse atque hanc explicationem commemorasse videtur sive affirmans sive negans: mutari aspiratam in tenuem ὡς ἐν ἰωνικῇ λέξει. Saepe enim monemur Ionicorum esse tenuem servare pro aspirata, velut a Choerob. II 349, 2 sqq.: (ἐπίσταμαι, non ἐφρίσταμαι.) ἀλλὰ γέγονεν ἐπίσταμαι, τοῦ π̄ φυλαχθέντος ἰωνικῶς· καὶ γὰρ τὸ ἥλιος δασύνεται, καὶ ὅμως ἀπηλιώτης ἰωνικῶς ἐπεκράτησε λέγεσθαι διὰ τοῦ π̄, καὶ οὐκ ἀφηλιώτης διὰ τοῦ φ. Sed in extremis quae supplenda sint, non assequor.

6

(P. 14)

AMULETUM CHRISTIANUM

Papyrus 14 fusco colore, lata 300 fere millesimas, alta 155 anno 1907 a mercatore Hermupolitano empta est. Exhibet amuletum, quod quo commodius ab homine tutelam petente portari posset, complicatum fuisse¹⁾ — in altum quinquies, in latum ut videtur septies — e fissuris apparet. Quin etiam discimus et ex fissuris, quae in ima papyri parte non tantae sunt quantae in superiore, et ex litteris, quae in parte superiore dextra evanuerunt²⁾, quod sudore hominis amuletum secum habentis factum esse puto, papyrum plicatam fuisse ab imo in altum et a sinistra parte dextrorsum. Quo modo sarcinula facta est, quam velamento obductam³⁾ filoque suspensam e collo gessisse hominem verisimile est.⁴⁾ Quae omnia pertinent et ad amuleta non Christiana et ad Christiana, quorum nostrum est exemplum. Temporum iniuria, fortasse etiam negligentia eius, qui papyrum invenit, effectum est, ut textus hodie lacunis scateat, id quod, praesertim cum scriba linguae Graecae esset imperitissimus, quominus totum textum intellegamus, magnopere impedit. Accedit, quod artis quoque scribendi minus peritus erat scriba, qui more tironum litteras versi-

1) Simili modo, quo defixionum tabellae, de quibus Wuensch (IG III 3 p. III, b v. 23 sqq.): *Mos lamminas complicandi aut convolvendi sumptus erat ex usu quotidiano epistulas complicandi . . . aut convolvendi . . . , quod si fiebat, scriptura in interiorem recedebat tabellam et difficiliter tam peribat quam legebatur, quam si in superficie extaret.*

2) Litterae, quae in infima parte dextra dispici possunt, fortasse imagines sunt litterarum textus papyro plicata ortae.

3) Aliud amuletum, tabula argentea, cum ipso velamine aeneo repertum est (Arch. f. Rel.-Wiss. XII p. 24). Etiam amuletum papyraceum Rainerianum (cf. p. 19) in capsula aenea reconditum fuisse Bormannus coniecit. Nostri autem amuleti velamentum linteum fuisse litteris sudore deletis suspiceris.

4) Cf. G. Kropatscheck *De amuletorum apud antiquos usu capita duo*. Dissert. Gryph. 1907 p. 33.

bus curvatis papyro inscripsit. Scriptam esse papyrum arbitror V aut VI post Christum natum saeculo. Quod dixi minus commotus ductibus litterarum quam affinitate textus nostri et aliorum illius aetatis amuletorum scilicet Christianorum. Amuleta Christiana usque ad annum 1901 edita Udalricus Wilcken enumeravit, cum nova amuleta ederet¹⁾, alia illustravit Adolfus Deissmann in libro *Licht vom Osten* (ed. II et III, Tubing. 1909) p. 26 173 308. Praeterea inspexi P. Oxy. V 840²⁾ VI 924, P. Heid. I 1362 (p. 76)³⁾. Quae amuleta omnia tam variis locis edita sunt, ut Gerhardus Kropatscheck quem corpus amuletorum editurum esse speramus apud omnes qui his rebus incumbunt gratiam maximam initurus sit. Multa etiam debeo nonnullis libris, quos cum infra saepe per compendia citaturus sim, hoc loco enumerabo:

Reitzenst. — Ricardus Reitzenstein *Poimandres*, Leipzig 1904, quo in libro inde a pagina 291 usque ad paginam 303 varia amuleta e codice Parisino Graeco n. 2316 descripta et illustrata sunt.

Vass. — A. Vassiliev *Anecdota Graeco-Byzantina*, Mosquae 1893; in exitu huius libri orationes, exorcismi, amuleta variis e codicibus collecta sunt.

Scherm. — Th. Schermann *Griechische Zauberpapyri und das Gemeinde- und Dankgebet im I. Klemensbriefe*, Leipzig 1909, qui praeter ea, quae titulo indicavit, inde a pagina 18 usque ad paginam 21 partem orationis Gregorii Thaumaturgi adhuc ineditam edidit notisque illustravit.

Pradel. — Fridericus Pradel *Griechische und süditalienische Gebete, Beschwörungen und Recepte des Mittelalters (Religionsgeschichte. Versuche u. Vorarbeiten III 3)*, quo libro duobus e codicibus, e quibus iam Vassiliev varia ediderat, complura ad rem magicam pertinentia edita commentarioque instructa sunt. Libros Schermann et Pradelii quia sero inspicere potui, ubi locos quos iam ipse invenire proferunt, non citabo.

Cum alii de notione, textu, forma amuletorum iam egerint⁴⁾, ego quidem satis habeo pauca quaedam proferre, quae nostrum amuletum illustrare possint. Speciem papyri nostrae similem habent amuleta: P. Gizeh. 10263⁵⁾, P. Rainer. 8032⁶⁾, P. Oxy. V 840⁷⁾. Notus est con-

1) *Archiv für Papyrusforschung I: Heidnisches und Christliches aus Aegypten III Amulette* p. 429 sqq.

2) Cf. E. Preuschen *Ein neues Evangelienfragment in Ztschr. f. neutestamentl. Wissensch.* 1908 p. 1 sqq. eodemque loco p. 204 sqq. L. Blau *Das neue Evangelienfragment von Oxyrhynchus Buch- und zaubergeschichtlich betrachtet*.

3) Fragmentum hoc esse amuleti e textu formaque Deissmannum recte coniecisse puto.

4) Wilcken, l. c.; Ficker in Herzog *Realencyklopaedie für protestant. Theologie u. Kirche* s. t. *Amulett*; al.

5) ed. ab Adolfo Jacoby in libro *Ein neues Evangelienfragment*, Straßburg 1900 p. 31 sqq.

6) *Führer durch die Ausstellung P. R.* nr. 528.

7) Cf. Deissmann l. c. p. 173.

nexus amuletorum cum arte magica antiqua¹⁾ defixionibusque²⁾. In nostra quoque papyro nonnulli loci inveniuntur, ad quos illustrandos illa superstitionis monumenta utilia sunt. De usu orationis dominicae aliorumque locorum ex libris sacris haustorum conferantur: Ostrakon Megarense musei Atheniensis (n. 12227)³⁾, papyrus effossa a Wilckenio Heracleopoli Magna, postea igne deleta⁴⁾, quorum amuletorum utrumque orationem dominicam exhibet, P. Gizeh. 10263, P. Berol. 6096⁵⁾, P. Rainer. 8032, in quibus alii librorum sacrorum versus adhibentur. Sed ab omnibus quot inspexi amuletis nostrum magnopere differt mira quadam textus perturbatione.

Priusquam ad textum ipsum aggredior, rem orthographicam et grammaticam vitiaque, quae nobis in papyro occurrunt, exemplis illustrare mihi liceat omissis eis locis, quos satis certo legere non possum aut non intellego.

I. A. Soni. 1. Vocales.

η pro ε: *ννεκτηρινοῦ* v. 11, cf. Mayser *Grammatik der griechischen Papyri aus der Ptolemäerzeit* p. 63b.

αι pro ε: *λέγ[ε]ται* v. 17, cf. Mayser p. 107b.

ε pro αι: *πε[ρ]ισ[τά]σεως* v. 13, cf. Mayser p. 107a.

ει pro ε: *ἡμετέρας* v. 6, cf. Mayser p. 73b.

ει pro ι: *βασιλεῖον* v. 14, cf. Mayser p. 90b.

οι pro ι: *ἐστοι* v. 3, *φιξολας* v. 12 13, cf. Mayser p. 112d.

ι pro ει: *χίρα* v. 7, *καταπήσις* v. 14 15, *δουλέτας* v. 18, cf. Mayser p. 87.

ου pro ο: *οφθαλματα* v. 17, cf. Mayser p. 117b.

α pro αι: *κα'* v. 15, cf. Mayser p. 105, 8. Omnibus aliis locis papyrus formam καί exhibet. *κί* v. 16 pro καί et *οὐρανος* v. 2 pro *οὐρανοῖς* neglegentiae scribae attribuenda sunt.

αι et ε pro υ: *μαριάτης* v. 10, *ννεκτηρινοῦ* v. 11, cf. Mayser p. 100 sqq. 80 sqq. 107.

Vocalis omissa est per syncopen: *καταπήσις* v. 14 15, cf. Mayser p. 146. *παρασκονοῖν* v. 10 et *ἀρχαῖος* v. 18, cum utraque in voce vocalis longa in syllaba

1) Papyri magicae editae a Parthey, Leemans, Wessely, Dieterich.

2) Wuensch: *IG III 3*, ubi cf. praef. p. XXXII b v. 19 sqq. Audollent *Defixionum tabellae*. Adde Wuensch *Antike Fluchtafeln (Kleine Texte für theologische Vorlesungen und Übungen 20)*.

3) R. Knopf *Eine Tonscherbe mit dem Texte des Vaterunsers in Mittlgn. d. deutsch. archaol. Inst. XXV 313 sqq. et Zeitschr. f. neutestamentl. Wissensch. II 228 sqq.*

4) Wilcken l. c. p. 431 et BGU III 954.

5) Fr. Krebs *Altchristliche Texte im Berliner Museum in Nachr. d. Kgl. Gesellschaft d. Wissensch. zu Göttingen 1892* p. 118. Idem amuletum iterum editum est novo amuleto Christiano adiuncto in *Berliner Klassikertexte VI 129 sqq.*, in linguam Germanicam translatus a primo editore in libello, qui inscribitur *Aus den Papyri der königlichen Museen, Berlin 1899*, p. 236.

acuta omitta sit, negligentia orta esse apparet. *v* addita est in *δράνχοντα* ut etiam in *ἐναυστήριον* apud Mayser p. 115 b 2.

2. Consonantes.

τ pro δ: *μαριάτης* v. 10, cf. Mayser p. 175.

χ pro κ: *δράνχοντα* v. 15, cf. Mayser p. 171.

κξ pro ξ: *ἐκφορκισμός* v. 9, cf. Mayser p. 210.

v vocem finiens, ubi vox proxima a consonante τ incipit, omitta est: *ἐ τοῖς* v. 2, *ἡμῶ τόν* v. 14, *ἀφ' αὐτοῖς* v. 18, cf. Mayser p. 192sq.

θ pro θθ: *Μαθαῖος* v. 1, cf. Mayser p. 211sq., ubi tamen θ aspiratae e geminata θθ ortae exempla desunt.

Metathesis consonantium exstat in *βα[ρχ]ίονα* v. 6 et *φιρξοῖας* v. 12 13, cf. Mayser p. 189.

B. Formae. *παραρασκουσιν* v. 10 = *παραστήκουσιν*, cf. Mayser p. 353 annot. 4.

C. Syntaxis. Cum complexio verborum ad artis grammaticae regulas constructa nisi in locis ex libris sacris desumptis statui vix possit, nihil habeo, quod hoc loco annotem; nam *φοροῦντων* v. 16 post *ἀπὸ τοῦ* non pro *φορούντων* (cf. Mayser p. 98), sed pro *φορῶντος* per errorem positum credo.

II. Praeter eos locos, quos adhuc enotavi, multi in papyro exstant, qui textum magna cum negligentia scriptum esse demonstrent.

Haplographia: *ἐκφορκισμόςαλουμῶτος* v. 9, cf. Mayser p. 216.

Dittographia litterarum: *χίλλιαι* v. 11, *δαιμόνια* v. 15, *συνάντημα* v. 16 (pro *συν*); syllabae: *παραρασκουσιν* v. 10, *νυνεκτηνινοῦ* v. 11, *ἀπολοῖς* v. 17.

Litterae similes confunduntur ΔΛ, ΓΠΤ, ΝΗΜ, ΘΟΟΙ: *ΗΗΛΘ* v. 13 pro *ΗΜΔC*, *ΟΥΦΔΗΜΔΤΔ* v. 17 pro *ΟΥΦΛΗΜΔΤΔ*, *ΠΝC* v. 13 pro *ΓHC*, *ΔΓΙΔCΘΝΤΩ* v. 2 pro *ΔΓΙΔCΘΝΤΩ*, *ΠCΝΝΡΟΝ* v. 16 pro *ΠΟΝΗΡΟΝ*, *ΤΡΟCΕΥΧΕΘ* v. 17 pro *ΤΡΟC...*, *ΤΟΥΙ* v. 3 pro *ΤΟΥC*, *ΟΥΥΝΔΝΗΜΔ* v. 16 pro *CΥΝΔΝΗΜΔ*, *ΟΦΙΛΕΤΔΟΙ* v. 18 pro *ΟΦΙΛΕΤΔCΙ* (*δφιλῆταις*).

Ordo litterarum commutatur: *λεονατ* v. 15 pro *λέοντα*, *δφιλῆταις* v. 18 pro *δφιλῆταις*. Praeterea *κτον* scriptum est pro *ἀγίου* v. 12.

III. Interpunctionis causa in compluribus versibus bina puncta posita sunt.

Apographo statim apponam exemplar emendatum et suppletum (p. 22 sq.).

1 Papyrus incipit a cruce, signo hominum Christianorum. *εὐαγγέλιον κατὰ Μαθαῖον* papyro quasi titulus inscriptum. Post *εὐαγγέλιον* interpunctio supervacanea. *κατελθόντος*. Hasta dextra litterae Λ curvata similiter atque in littera Δ vocis *διδά* (v. 8). *IT* = *Ἰησοῦ*. Frustulum lineae nomen sacrum indicantis exstare videtur. Cf. ad hunc versum Mt. 8, 1, ubi contio montana, cuius pars est oratio dominica, finitur: *Καταβάντι δὲ αὐτῶ* (al. cdd. *καταβάντος δὲ αὐτοῦ*) *ἀπὸ τοῦ ὄρους ἠκολούθησαν αὐτῶ ὄχλοι πολλοί*, et Mt. 17, 9; Lc. 9, 37. Textus continuatur in versu 7.

2 Primus versus orationis dominicae et initium secundi. *Mt. 6, 9sq.*: *Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου* (10) *ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*. Papyrus hic et ceteris in versibus orationem illam exhibentibus textum Matthaei sequitur (Mt. 6, 9—13), quo et ostrakon Megarense et papyrus Wilckenii usa est. Textus excipitur a versu 8.

3 *οὐρου*. Certum est hoc loco finem vocis *πονηροῦ* exstare; *Mt. 6, 13*: *καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*. Ap-

† ΕΥΑΓΓΕΛ'ΟΝ: ΚΑΤΑ ΜΑΘΑΙΟΝ: ΚΑΤΕΛΘΟΝΤΟΣ ΔΕ ΤΟΥ ΝΥΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ
 ΠΑΤΕΡΗΜΩ[.] Ο ΕΤΟΙΧΟΝ ΡΑ ΝΟΣ: ΔΓΙΑΣΘΗΝΤΩ ΤΟ[.] ΝΟΜΑ ΣΟΥ: [.] ΑΘΑΤΩ
 ΟΥΡΟΥ Τ[....] ΕΣΤΟΙΗ ΔΟΞΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΙΩΝΑ ΣΤΩ[.] ΑΙΩΝΩΝ
 Υ[.] ΟΡΟΥ[.]... ΟΡΟΥ[....] ΝΕΙΚΑΣΤΟΣ ΕΣΤΙΝ ΚΑΙ[.....]...[.] Ν
 5 ΠΟΜΑΙ ΓΑ[.] ΝΑΝΤΗΝ[.] ΤΑ ΔΙΟΙΚΟΥΝΤΑ ΤΗΝ[.....] Η
 ΤΟΥ: ΥΜΑΣ ΤΟΝ ΒΑ[.] ΙΟΝ ΑΤΟΝ ΑΘΑΝΑΤ[.....] ΗΣ ΕΙΣΙ ΔΕ
 ΑΝΤΟΥ ΧΙΡΑ: ΠΡΟΧΗ[.] ΘΑΝΑΝΤΩ ΟΙ ΜΑΘΗΤΑ[.....] ΕΣ
 ΔΙΔΑΣΚΑ[.] ΕΔΙΔΑ[.] ΔΙΣΙ ΛΕΙΔΣΟΝ: ΓΕΝΗΘΗ[.....] Σ[.] ΝΤ[.] Υ
 ΡΑΝΩ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΖΟΡΚΙΣ ΜΟΣ ΔΟΜΩΝ.. ΠΡΟΣΠΑΝΑ ΚΑΘΑΡΤΟΝ

10 ΠΝΑ ~~Ε~~ ΔΩ ΚΕ ΤΤΟΣΩ ΠΑΡΑ ΡΑΣΤΚΟΝ ΣΙΝ ΜΥΡΙΑΙ ΜΑΙΡΙΔΕΣ
 ΔΓΓΕΛΩ[.] ΚΑΙ ΧΙΛΙΑΙ ΧΙΛΙΑΙ ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΟΝ ΔΔΙΜΟΝ[.] ΟΝ· ΝΥΝ ΕΚΤΗΡΙΝΟΝ
 ΦΙΡΞΟΙΑΣ[.] ΔΣΝΤΟ[.] ΜΕΡΙΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΦΟΒΕΡΟΥ ΚΑΙ ΚΤΟΝΟΝΟΜΑΤΟΣ
 ΦΙΡΞΟΙΑΣ[.] ΝΗΛΘ. ΠΡΟ[....] ΣΘΕΚ ΔΘΩΣ ΚΑΙ[....] ΗΣ ΕΔΙΔΑΞΕΝ ΤΟΥΣ ΤΠΝΣΤΟΝ
 ΔΡΤΟΝ ΗΜΩ ΤΟΝ ΕΠΙΟΥΣ[.] ΟΝ ΔΟΧΜΙΝ ΧΜΕΡΟΝ ΚΑΙ ΑΣΤΙΣ ΕΠΙ ΑΣΤΙΔΑ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕ[.....] ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΠΤΗ
 15 ΣΙΣ ΛΕΟΝΑΤ ΚΑ ΔΡΑΥΧΟΝΤΑ ΒΑΣΙΛΕΥΤΗ ΚΗΝΥΚΤΕΡΙΝΗ ΧΟΡΑ ΤΥΦΛΑ ΔΔΔΙΜΟΝΙΑ ΗΚΩ[....] ΔΛΑ ΜΝΩ ΔΑ
 ΔΚΑ ΗΟΙ ΤΟΝ ΝΗΜΑ ΚΙΤΣ ΝΝΡΟΝ ΟΥΝ ΝΑΝΤΗΜΑ ΑΠΟ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥΝΤΟΝ ΦΟ
 ΜΑΘΗΤΑ ΣΑΝΤΟΥ ΚΑΙ ΕΓΕΙΑΝΤΟΙ ΟΙΣ ΕΑΝΤΡΟΣ ΕΝ ΧΗΣΘΟΥΝΤΩΣ ΛΕΓΤΕΤΑΙ ΔΟΥΦΑ ΗΜΑΤΑ ΗΜΩΝ
 ΩΝ ΚΑΙ ΗΜΕΙΣ ΑΦΚΑΜΕΤΟΙ ΣΟΦΙΕΤΑΙ

ΕΠΙΒΗΣΗ

† ¹Εὐαγγέλ{ι}ον: κατὰ Μαθαίων: κατελθόντος δὲ τοῦ Ἰ(ησοῦ) ἄπὸ τοῦ ὕφους/

²πάτερ ἡμῶ[ν] ὁ ἐ τοῖς οὐρανο<Γ>ς: ἀγιασθήτω τὸ [δ]νομά σου: [ἐ]λθάτω/

³ἡρουν δε[ι σου] ἔστοι ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῷ[ν] αἰώνων/

ν[.]ορον [...] ορο[... ἃ]νείκαστός ἐστιν καὶ [...]ν

⁵ πομαιγα[.]ραντην [...] τα διοικούντα τὴν [κτίσιν.]η

τοῦ: ὑμᾶς τὸν βα[ρ]χίονα τοῦ ἀθανάτ[ου θ(εο)ῦ καὶ τὴν τ]ῆς θεξιᾶς

αὐτοῦ χίρα:/² προσῆ[λ]θαν αὐτῷ οἱ μαθητα[ι] αὐτοῦ λέγοντ[ες]

διδάσκα[λ]ε διδα-/⁶ [ἡ β]ασιλεία σου: γενηθῆ[τω τὸ θέλημά σου ὡ]ς [ἐ]ν τ[ῷ ο]ῦ-

ρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς/ ἐκφορικυμὸς <Σ>αλομῶνος πρὸς πᾶν ἐκέθαρον

¹⁰ πν(εῦ)μα ≡ ἔδωκε¹πτος ᾧ παρα[ρᾶ]στ<ή>κουνσιν μύριαι μαιριέτες

ἀγγέλω[ν] καὶ χιλ[ι]αι χιλιά-/ μεσημβρινὸν δαιμόν[ι]ον· νυ[κ]τηρινοῦ

φιρξοίας [...]ασυτο [ἡ]μερινῆς καὶ κατὰ τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀγίου ὀνόματος

φιρξοίας/³ ξ[ο]ν ἡμᾶς [...] προ[σένχε]σθς καθὼς καὶ [Ἰωάνν]ης ἐδέξαξεν τοὺς/⁷ γῆς τὸν

ἄρτον ἡμῶ τὸν ἐπιούσ[ι]ον δὸς ἡμῖν σήμερον καὶ ἄφες/ ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλε[ίσκον] {ἐπιβήση} καὶ καταπτή-

¹⁵ σις λέοντα καὶ δράκοντα [βασιλεπκ] ἢ νυκτερινῆς ἢ ὅσα τυφλὰ δα[α]ιμόνια ἢ κω[φὰ ἢ ἄλ]αλα ἢ νωδὰ

¹ακαχοιτοννημα κ<α>λ πονηρὸν συ[ν]άντημα ἀπὸ τοῦ φοροῦντος QΘ'/

⁴μαθητὰς αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς [οῖς] ἐὰν προσεύχησθ' οὕτως λέγ[ε]ται/⁸ τὰ οὐφλήματα ἡμῶν

ὥς καὶ ἡμεῖς ἀφ<η>καμε τοῖς ὀφιλέταις

tissime haec cum doxologia sequenti coniunguntur. Maxima huius versus pars, qui ut ita dicam summam omnis fere amuleti continet, a scriba omisa est (cf. Ficker l. c. p. 473, ubi „Encolpion Monzanum“ commemorat, cui inscriptum est Ἀποστοροφὴ τοῦ πονηροῦ). ἡ δόξα. H ex C ut videtur correctum. Doxologia nonnullius momenti est, cum papyrus Wilckenii eadem fere verba exhibeat quae nostra; cf. Wilcken. l. c. v. 24 sq.: Σοὺ γὰρ ἐστίν] ἡ δόξα εἰς] τοὺς αἰῶν[ας . . . Codices Testamenti Novi antiquissimi doxologia carent, item ostrakon Megarense, recentiores habent (Mt. 6, 13): ὅτι σοὺ ἐστίν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, quem textum papyrus nostra et papyrus Wilckenii deminutum praebent. Paulo maior exstat doxologia in fine orationis Christianae saec. III—IV: P. Oxy. III 407 v. 7 sq.: . . . οὐδ' (scil. Χριστοῦ) ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων[ν]. ἀμήν. Cf. I Petr. 4, 11 (Pradel p. 69). εἰς τοὺς αἰῶνας adiuncto genitivo τῶν αἰώνων non apud Matthaeum (6, 13), sed multis aliis librorum sacrorum locis invenitur, inprimis in doxologiis epistulas finientibus.

4 Hic versus cum in plicaturam caderet, totus fere deletus est. εἰκαστός in medio versu agnovit Wuensch, ἀ]νεἰκαστός Kalbfleisch. Cf. Act. Pauli et Theclae (Act. apost. apocryph. ed. Tischendorf) p. 62: Ὁ θεὸς ὁ φοβερός καὶ ἀνεἰκαστός καὶ ἔνδοξος τοῖς ὑπεραντίοις, Clem. Alex. Strom. I, 24, p. 102, 17 Stählin, ubi columnam igneam Iudaeos praeceuntem commemorat: Σημαίνει δὲ ὁ στυλὸς τὸ ἀνεικόνιστον τοῦ θεοῦ, ps. 70, 19: . . . τίς ὁμοίός σοι (scil. τῷ θεῷ), ps. 85, 8; 88, 6. In dextra parte schedula litteras circiter duodenas huius versus et versuum sequentium 5—8 continens amissa est. Sequebatur fortasse in hoc versu καὶ [ἀνεκλάλητος vel ἄρρητος; cf. Berl. Klass.-Texte VI 112, 51 et tabulae Hadrumetanae v. 19: ὀρκίζω σε τὸ ἔργον ὄνομα ὃ οὐ λέγεται. Quod exempli causa dubitanter proponit Wuensch σωτήρ γὰρ μοι, ὃ οὐδεὶς εἰκαστός ἐστιν ἐν τῷ κόσμῳ, quamquam cum reliquiis scripturae minime convenit, tamen a sententia non alienum esse videtur.

5 πομαια. Sexta littera nihil aliud est nisi Γ; cf. v. 6, ubi T eodem modo scriptum exstat. διοικοῦντα. ὁ διοικὼν deus vocatur; cf. sap. Sal. XII 18: σὺ δὲ δεσπόζων ἰσχύος ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεις, καὶ μετὰ πολλῆς φειδουῆς διοικεῖς ἡμᾶς, ibid. XV 1: ἔλκει διοικὼν τὰ πάντα. Eodem dei epitheto magicae quoque papyri utuntur; cf. pap. Leidens. I. 395 apud A. Dieterich Abrazas p. 193 v. 17: Μωυσέως ἀπόκρυφος βιβλος περὶ τοῦ μεγάλου ὀνόματος ἡ κατὰ πάντων, ἐν ᾗ ἐστὶν τὸ ὄνομα τοῦ διοικοῦντος τὰ πάντα; ib. p. 194 v. 8 sqq.: . . . θεὸς ὁ τὰ πάντα ἐπιτάσσει καὶ διοικῶν, τούτῳ γὰρ ὑπετάγησαν οἱ ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, δαίμονες, δαιμόνισσαι καὶ πάντα τὰ ὑπὸ τὴν κτίσιν, et v. 19: . . . θεὸς ὁ τὰ πάντα διοικῶν τὰ κατὰ τὴν κτίσιν. Papyrus magica musei Britannici (P. XLVI) papyrus Anastasy quae vocatur (ed. C. Wessely in Denkschr. d. Wiener Akad. d. Wissensch. XXXVI, II p. 127 sqq.) v. 479: ὁ τὸ πᾶν διοικῶν. Comparetur etiam Scherm., qui in pagina 33 ad I Clem. 20, 1 (οἱ οὐρανοὶ τῇ διοικήσει αὐτοῦ σαλευόμενοι ἐν εἰρήνῃ ὑποτάσσονται) et iam in pagina 31 varia annotavit hunc locum illustrantia. Adde I.G. XII 1 n. 1038: δόξα τῷ κ(αί)ρῳ τῷ οἰκονομοῦντι ἐπὲρ ὕλης Νόννου. Ἀ[μήν]. Post τὴν supplendum esse κτίσιν arbitror. Wuensch hunc versum sic supplere studuit: σκέ[πομαι γὰρ] πάντῃ [διὰ] τὰ διοικοῦντα τὴν [κτίσιν ἄρθρα τοῦ ὕψ] [σου; sed obstant et litterae servatae et deletarum numerus. De σκέπομαι cf. e. g. ps. 90, 1:

ὁ κατοικῶν ἐν βοήθειά τοῦ ὑψίστου, ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀντιστήσεται; sap. Sal. 5, 16: οἱ τῇ δεξιᾷ σκεπάσει αὐτούς, καὶ τῷ βραχίονι ὑπερασπεί αὐτῶν; ibid. 19, 8: δι' οὗ πανθενεὶ διεληθον οἱ τῇ σῇ σκεπαζόμενοι χειρὶ.

6 ἡ-τοῦ fortasse reliquiae genetivi alicuius. τοῦ. Ad litterae T formam cf. v. 5; O ex T correctum. Collata γὰρ voce versus sequentis supplēvi βα[ρ]χίονα τοῦ ἀθανάτου. Hic versus et initium versus sequentis quid sibi velint, doceant haec exempla: amuletum Christianum notatum a P. Perdrizet (*Revue des études grecques* XVI p. 44): . . . ligavit te (scil. daemonem) brachius Dei et sigillus Salomonis. Pradel p. 9, 16 sqq.: ὁρκίζω σε <κατὰ> τοῦ κρατοῦντος τὰ πάντα τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῇ κραταιᾷ καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ τῷ ὑψηλῷ (v. ibid. p. 39). Vass. p. 337 exorc. 17: . . . εἰς τὸν βραχίονα τὸν ὑψηλόν. Vass. p. 326: ἐξορκίζω ὑμᾶς, πάντα τὰ ἀκάθαρτα παθήματα, κατὰ τοῦ μεγάλου ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ . . . καὶ κατὰ τῆς κραταιᾶς αὐτοῦ δεξιᾶς. Oratio Gregorii Thaumaturgi (Scherm. p. 18) v. 3sq.: ὁ ἀθάνατος θεός, ὁ μόνος ἔχων ἀθανάσιαν; cf. Schermanni annotationes.

7 Quae γὰρ sequuntur, exstant apud Matthaeum 5, 1, quo loco incipit contio montana: Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ προσήλθαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ; cf. etiam Mt. 13, 36: καὶ προσήλθαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες; 8, 19: καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε . . .; Mt. 19, 16; 22, 16 23. Amissa facile supplentur. Vide versum 13.

8 Post σου interpunctio est. Vide exitum versus 2. Mt. 6, 10: ἐλθάτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Sic textus probatus; nonnulli codices: ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Hic etiam priore sensu cf. Perdrizet loco iam ad v. 6 citato et Abt *Die Apologie des Apuleius von Madama und die antike Zauberei* (Religionsgeschichtliche Versuche u. Vorarbeiten IV) p. 240, 2. Exempli gratia ascribam nonnullos versus papyri Vindobonensis (Wessely l. c. XLII p. 65 sq. R. 1. v. 28 sqq.): ὁρκίζω ὑμᾶς ἃ διωμόσατε ἐπὶ Σολομῶνος, μὴ ἀδικήσατε ἄνθρωπον, μὴ ἔντυρον (pap. μη εν τυρι μνον, em. W.) ποιήσατε, τῷ θεῷ βοηθέντα τὸ αἶμν καὶ τὸ ἀλληλοῦν καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου. Quae Wessely ad eiusdem papyri verba versus 21 sq. μὴ ἀδικήσατε τὸν φοροῦντα τοὺς ὀρκισμοὺς τούτους annotavit: also dient Vorliegendes als Amulett, ὀρκισμοὶ genannt wegen der fortwährenden Beschwörungen, haec etiam de voce ἐξορκισμός papyri nostrae valent. Quamquam annotat Wuensch: ἐξορκισμός ist Vertreibung eingedrungener Dämonen; das Amulett dient zum Fernhalten noch nicht eingedrungener Dämonen. Es ist also ein Mißbrauch, wenn ein ἐξορκισμός als Amulett verwendet wird. Sed res fert, ut exorcismi, amuleta, defixiones fines inter se non servant; cf. Wuensch *Antike Fluchtafeln* 7 et amuletum Heracleopolitanum: ἐξορκίζω ὑμᾶς (scil. τὰς Γοργόφοντας) κατὰ τοῦ

ἀγίου ὀνόματος θεραπεύσαι τὸν Διονύσιον ... ἀπὸ πα[ν]τός ὄλου(ς) καὶ πυρετοῦ
ἢ το(υ) κα(θ)ημερινοῦ ἢ μίαν παρὰ μίαν νυκ(ε)ρινοῦ τε καὶ ἡμερι(νοῦ) ἢ
τετρ[α]δ(ε)ο(υ) ... (BGU III n. 956).

10 $\overline{\pi\nu\alpha}$ = πνεῦμα. Signum contractionem quam vocant indicans hoc loco
trianguli formam habere notandum est. πνεῦμα duabus lineis a verbo sequenti
separatum est, id quod significat verba ἐξορκισμὸς — πνεῦμα huic parti quasi
titulum inscripta esse eodem modo quo εὐαγγέλιον κτλ. (v. 1) priori. ἀπάθα-
τον πνεῦμα. Apud omnes fere gentes ea, quae homines vexant cruciantque,
daemones mali habentur (Dieterich *Mithrasliturgie*² p. 98 sqq.). Etiam a Chri-
stianis hominibus significatur hac voce non modo diabolus, qui morbos et
omnia mala mittit, sed etiam morbi et mala ipsa, id quod versibus sequentibus
probat. *εὐωκεπιος*. Litterae Δ exitus servatus est. Interdum opera magica,
quo magis credulis persuadeant, ἀποκαλύψεως titulo ornantur (cf. Dieterich
*Mithrasliturgie*² p. 46 sqq.), cuius consuetudinis haec exempla ad exorcismum
Salomonis pertinentia sufficiant: ἐξορκισμὸς Σολομῶντος, ὃν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ
θεός, ὑποτάξει κτλ. (locus iam ad v. 9 citatus) et Reitzenst. p. 293, annot. 1.:
τοῦτο τὸ φυλακτήριον ἐδόθη τῷ Μωσῇ ἐν Αἰγύπτῳ, ὅστερον ἐδόθη τῷ βασιλεῖ
Σολομῶντι τοῦ ὑποτάξει πᾶν ἀπάθατον πνεῦμα κτλ. Itaque fortasse hic quoque
restituendum ἔδωκεν ὁ θεός, sed aliquid deesse videtur. Sequitur phras
liturgica: ὃ παραστήκουσιν μύριαι μυριάδες ἀγγέλων καὶ χίλιναι χι-
λιάδες; cf. G. Wobbermin *Allchristl. liturg. Stücke aus der Kirche Ägyptens*
(*Texte u. Unters. hrsg. v. Gebhardt u. Harnack N.F. 17, 3b*) p. 5, 25: σοὶ παρα-
στήκουσι χίλιναι χιλιάδες καὶ μύριαι μυριάδες ἀγγέλων, et liturgia Alexandrina
apud Swainson *The Greek liturgies* p. 48 sq. Etiam in aliis amuletis haec verba
adhibentur: P. Gizeh. v. 6: ὁ ἔχων [ἐξ εὐ]ωνύμων [μ]υρίους μυριάδας ἀγγέλων,
ὁμοίως ἐκ δεξιῶν μυρίους μυριάδας ἀγγέλων ..., ubi conferas, quae ascripsit
Jacoby, inprimis Dan. 7, 10 χίλιναι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι
μυριάδες παρεστήκεισαν αὐτῷ. Reitzenst. p. 294: ὁρῶν ὑμᾶς εἰς τὸν θεὸν
τὸν μέγαν καὶ ὑψηλόν, ὃν παρίστανται μυριάδες ἀγγέλων καὶ λειτουργοῦσιν
αὐτῷ. Vass. exorc. Salom. p. 332 infra: ὁρῶν ὑμᾶς, τὰ ἀπάθατα πνεύματα,
κατὰ τοῦ ἀγίου καὶ παναγίου ὀνόματος, ὃ παρεστήκεισαν μυριάδες ἀγίων ἀγγέλων
καὶ ἀρχαγγέλων. Pap. mag. Berol. I (ed. Parthey in *Abhdlgn. d. Berl. Akad. d.*
Wiss. 1865) v. 208: ... ὃ παρεστήκασιν μυριάδες ἀγγέλων ἄφατοι, similiter
pap. Paris. (ed. Wessely l. c. XXXVI) v. 1203 sq. Iam vero per angelos ipsos
daemones adiurantur Pradel p. 12, 2 sq.: ὁρῶν ὑμᾶς κατὰ τοὺς ἀ(να)ριθμήτους
ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ πάντας τοὺς παρισταμένους ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.
ibid. 9, 24 sq.; 13, 13 sq.

11 χίλιναι. De α litterae forma cf. ἀθανάτου (v. 6) et τοννημα (v. 16).
Textus media fere in voce (χιλία-) interruptus est amissis litteris δες a scriba
ad vocis sequentis initium ut videtur aberrante. μεσημβρινὸν δαιμόνιον
vel collatis genetivis sequentibus μεσημβρινῶν δαιμόνιον, quoniam o et ω his
temporibus saepissime confunduntur. Meridianus daemon multis gentibus notus,
cf. Drexler in Roscheri lexico s. h. v., ubi quae p. 2833 excerpta sunt ex Allatii
de Graec. opinat. p. 128 sq.: Ἄγιε Πατάπιε πάταξον πᾶν κακὸν καὶ δαιμονικόν
μεσημβρινὸν καὶ μεσονυκτικόν et φύλαξον αὐτούς, κύριε, ἀπὸ παντὸς πονηροῦ
καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ, hunc locum illustrent. Ante νυκτερινοῦ inter-
punctio; cf. ad hanc vocem νυκτερινῆς (v. 15).

12 Initium huius versus, quamquam magnopere deletum est, tamen vestigiis litterarum cognoscitur idem fuisse atque initium versus sequentis, ubi *φριξολας*, i. e. *φριξίας*, *horrores febris*, agnovit Wuensch. Referenda sunt ad hanc vocem adiectiva sequentia *ήμερινῆς* et *νυκτερινῆς* (v. 15). Ipsam formam *φριξολας* nusquam inveni, res frequens est in amuletis; e. g. cf. P. Oxy. VI 924: *Ἡ μὴν φυλάξης καὶ συντηρήσης Ἀγίας* (l. -αν) ἀπὸ τοῦ ἐπιημερινοῦ φρικῶς καὶ ἀπὸ τοῦ καθημερινοῦ φρικῶς καὶ ἀπὸ τοῦ νυκτερινοῦ φρικῶς κτλ. et amuletum Heracleopolitanum, iam supra (ad v. 9) laudatum, cuius morborum enumerationi simillimus est locus amuleti Christiani nuper editi, P. Oxy. VIII 1151 v. 32 sqq.: ... ἀποβλώξον (scil. Χριστέ) καὶ φυγάδευσον ἀπ' αὐτῆς πάντα πυρετὸν καὶ παντοῖον ὄντος ἀμφημερινοῦν τριτ(αῖ)ον τεταρτ(αῖ)ον καὶ πᾶν κακόν. αςντο. Wuensch in his litteris φάσματος latere putat, quam vocem cum *νυκτερινοῦ* versus antecedentis coniungit. Ad φάσμα cf. e. g. Reitzenst. p. 292: ... ἔσει ἄφοβος ἀπὸ πάντων τῶν δαιμονίων φαντασμάτων et P. Paris. (ed. Wessely l. c. XXXVI) v. 2698 sqq.: *φύλαξόν με ἀπὸ παντὸς δαίμονος ἀερῶν ... καὶ παντὸς ἀγγέλου καὶ φαντάσματος. καί κενον, pro καὶ ἄγλου; cf. ps. 110, 9: ἔγνων καὶ φοβερὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ* (scil. τοῦ Θεοῦ). Plura invenies apud Deissmann *Bibelstudien* p. 32 annotata ad tabulae Hadrumetanae (Audollent n. 271) v. 3: *ἄκουσον τοῦ ὀνόματος ἐντεῖμον καὶ φ[οβ]εροῦ καὶ μεγάλου*. Verba κατὰ τοῦ — ὀνόματος reliquiae sunt enuntiat, cuius verbum regens erat *ἐξορκίζω* vel *ὀρκίζω*, e. g. cf. P. Paris. (Wessely l. c. XXXVI) v. 356 sqq.: *σὲ ἐξορκίζω κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ φοβεροῦ καὶ τρομεροῦ, οὗ ... οἱ δαίμονες ἀκούσαντες τοῦ ὀνόματος ἐν φόβῳ φοβηθήσονται*.

13 Versus, cum in fissuram caderet, magnopere deletus est. Litterae ab hoc versu usque ad finem paulo minores sunt quae in versibus praecedentibus. Post *φριξολας* quae in hoc versu fuerint, vocibus *καθὼς καὶ* — *ἐδίδαξεν* et versu 17 demonstratur: continuatur textus versuum 7 et 8 vocibus ex evangelio Lucae sumptis; v. Lc. 11, 1 sq.: *εἰπὲν τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· κύριε, δίδαξόν ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. εἶπεν δὲ αὐτοῖς· ὅταν προσεύχησθε, λέγετε· Πάτερ, ἁγιασθήτω κτλ.* (Lc. 11, 2—4: oratio dominica). In lacuna post *ηηλθ* (pro *ἡμᾶς*, similitudine litterarum corruptum) ante *II* et *P*, quarum litterarum infimae partes exstant, etiam alia littera scripta fuisse videtur. *πνς* corruptum ex *γῆς*. Hoc et sequentia continuantur verbis Matthaei supra (v. 8) allatis; cf. Mt. 6, 11: *τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον*.

13 ἡμῶ. Supra ω punctum. *καὶ ασπισ.* Cf. Mt. 6, 12: *καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν*. Scriptor papyri *ασπισ* pro *ἄφες* scripsit commotus voce sequenti *ἀσπίδα*. Cum verbis *ἐπὶ ἀσπίδα* — *δράνυχοντα* cf. ps. 90 v. 13: *ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλσκον ἐπιβήσῃ καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. ἐπὶ papyrus cum nonnullis LXX codicibus. ἐπιβήσῃ supra versum additum erat, ubi litterarum vestigia satis certo conspiciuntur.*

15 *λεονατ.* Littera *N* e correctione orta. *δράνυχοντα*. Quarto loco habes alteram litterae *v* formam, qua scribitur etiam in *νυνεκτινηνοῦ* v. 11, *φοβεροῦ* v. 12, *τυφλά* v. 15. Ex hoc psalmi versu emanavisse arbitror etiam alium locum (Pradel p. 36, 17 sqq.): *Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ ὁ δέσας τὸν λέοντα καὶ χαλινώσας τὸν δράκοντα* (v. Pradel p. 51), ad quem illustrandum Pradel Danielis tantum versum 6, 22 annotavit. Atque respondet his fidei Iudaicae vel Chri-

stianae locis imago mythologiae Graecae, Hercules leonem suffocans, qui et commendatur amuleta fabricantibus ab Alexandro Tralliano et conspicitur in amuleto nomismatothecae Francogallicae (Schlumberger *Rev. d. ét. grecques* V p. 86). Idoneus erat hic versus, quippe qui e contextu esset, quem potissimum veteres tutamentum esse putaverunt. Nam et totus hic psalmus textibus magicis codicibus Marciani* a Pradel editis praepositus (Pradel p. 69) et initium eius (ὁ καιρικῶν ἐν βοήθειά τοῦ ὑψίστου κτλ.) amuletis inscriptum est; cf. P. Rainer 8032 v. 1—3 (ps. 90, 1 sq.), P. Berol. 6096 v. 2 (ps. 90, 1). Huc etiam pertinent CIG (Boeckh) 9058, annulus aereus, cui inscriptus est ps. 90, 1, amuletum musei metropolitani Eboraci Novi (Prentice *Magical formulae on lintels of the christian period in Syria in American journal of archaeology* X p. 144) (ps. 90, 1), inscriptio supra portam domus incisa (Prentice *Greek and latin inscriptions III, New York 1908* n. 267). βασιλεπκ pro βασιλεισκ, errore repetitum. ἡ νυκτερινῆς, v. v. 12: φορξοίας. ὅσα. Cf. πᾶν ἀκάθαρτον πνεῦμα v. 9. Amuletorum et exorcismorum idem est quod defixionum, ut omnia quam diligentissime enumerentur, ne quid omittatur eoque estimatur ab effectu magico (IG III 3 p. XXXa v. 18 Wuensch). E. g. cf. Wessely l. c. XLII p. 66, v. 35: ὁρκίζω ὅσα ἐστὶν πνεύματα ἢ κλέοντα (l. κλαίνοντα) ἢ γελώνια φοβερά. Sequentia ad daemonologiam Novi Testamenti pertinent, ubi cf. Mt. 12, 22: τότε προσ- ηνέχθη αὐτῷ δαίμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός, ibid. 9, 32: κωφὸς δαίμονιζόμενος, Mar. 9, 17: ἔχων πνεῦμα ἄλλαιον καὶ κωφόν, Lc. 11, 4. δαιμόνια. Media in littera O punctum. In exitu versus μωδά: fort. ἡ μωδά; i. e. non modo dentes non habens, sed etiam mutus; cf. Pseudarchytas apud Simplicium in Cat. p. 395, 34 et 417, 19 K. Ad hanc daemonum turbam cf. Vass. p. 332 exorcismus Salomonis: Ὁρκίζω ὑμᾶς, πάντα τὰ ἀκάθαρα πνεύματα, ἢ βασκανία ἢ φαρμακεία ἢ φοβερισμὸς ἢ φρίκη ἢ πυρετὸς ἢ ἐπιβουλή ἢ συνάντημα πονηρὸν ἢ νοσερὸν ἢ κωφὸν ἢ τυφλὸν ἢ ἄλλαιον ἢ σεληνιακὸν ...; ibid. p. 326 oratio in infirmos: ... κεφαλόπονον ἢ ὀφθαλμόπονον ἢ ὀδοντόπονον ἢ στηθόπονον ἢ φρενόπονον ἢ χειρόπονον (scil. δαιμόνιον). Multa exempla etiam apud Pradel p. 79. Eadem mala quibus ne afficerentur orabant locis allatis, veteres inimicis imprecabantur; cf. Vass. p. 330 εὐχὴ λεγομένη εἰς κλέπτην: ... κατά- πεμψον τοῦτον (scil. τὸν ἄγγελον) καὶ ἐφ' ἡμᾶς ὥστε ἔλθειν καταφιμώσαι τὸ στόμα τοῦ κλέψαντος ... καὶ γενέσθαι αὐτὸν ἄλλαιον καὶ κωφὸν καὶ βωβόν (i. e. mutum, cf. Steph. Thes.); ibid. p. 343 φυλακτήριον β': ... ἵνα εἰσὶν ἔμπροσθέν μου ἄλλαι καὶ κωφοὶ καὶ τυφλοὶ καὶ μὴ δυνήσωνται λαλεῖν ἢ ποιεῖν κατ' ἐμοῦ κακόν. Ex his βωβόν (Vass. p. 330) magis quam ὀδοντόπονον (Vass. p. 326) voci μωδά respondere crediderim.

16 ακα esse exitum vocis φάρμακα mihi persuasum est; cf. locus Vass. p. 332 supra citatus (φαρμακεία) et tabula argentea Amisi reperta (v. p. 18, 3) v. 15: μήτε με φάρμακον ἀδικήσῃ; oratio Gregorii Thaumaturgi (Schermerh.) p. 18, v. 6: Αὐτὸς ὑμᾶς ἐπιτάσσει τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ... καὶ πάση φαρμακείᾳ καὶ συνθέσει; ibid. p. 21, 4 sq. et quae Scherm. annotavit ad h. l. Quin etiam in amuleto (Vass. p. 345, γ') ἡ ἁγία Ἀναστασία ἢ φαρμακολύτρια invocatur. Sequentia usque ad medium versum magnopere depravata sunt. ποιτονγγημα. Coniciam ἡ πᾶν νόσημα; e. g. cf. pap. Lond. CXXI (Wessely l. c. XLII) v. 589 sqq.: φυλακτήριον σωματοφύλαξ, πρὸς δαίμονας, πρὸς φαντάσματα, πρὸς πᾶσαν νόσον καὶ πᾶθος ... et amuleti Heracleopolitani v. 11 sqq.: πᾶσαν δὲ νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἔφερε ἀπ' ἐμοῦ Tum certe: καὶ

πονήρὸν συνάντημα. καὶ = καὶ. καὶ eodem modo quo in participio κατελθόντος (v. 1) scriptum est. Συνάντημα quid sit, iam LXX docent; e. g. cf. Exod. 9, 14: ... ἐξαποστείλω πάντα τὰ συναντήματά μου εἰς τὴν καρδίαν σου. Adde praeter locos in paginis praecedentibus annotatos Reitzenst. p. 294 ann. 3: ... πάντα τὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ συναντήματα, ἐξέλθατε καὶ ἀναχωρήσατε ἀπὸ τῶν δούλων τοῦ θεοῦ. ὑπάντημα, i. e. idem quod συνάντημα, latere puto etiam in insolito illo πᾶν σῆμα apud Reitzenst. p. 293: ὀρκίζω ὑμᾶς, πᾶν πονηρὸν πνεῦμα καὶ πᾶν σῆμα. ἀπὸ τοῦ φοροῦντος. Obiecto velut τοῦτο τὸ φυλακτήριον vel τοὺς ὀρκισμοὺς τοῦτους (v. p. 25: Wessely R. 1 v. 21 sq.) non opus est; cf. e. g. CIG (Boeckh) 7343: εὐτύχει πανοικί ὁ φορῶν et Schlumberger *Amulettes byzantins anciens* (Rev. d. ét. grecques V p. 74) n. 1: σφραγὶς Σολομῶνος, ἀποδόξον πᾶν κακὸν ἀπὸ τοῦ φοροῦντος. Tum quo dignoscere mihi videor. Non dissimile veri est haec descripta esse pro ΨΘ'. Wessely enim ad versum 32 papyri supra (ad v. 9) citatae haec annotavit: *Die Geister fürchten das Amen. Diese Stelle erklärt uns einen Gebrauch, der ebenso in Ägypten wie anderswo vorkommt, daß den Briefen, Acten, auf Inschriften, im Koptischen und Griechischen ein prophylaktisches ΨΘ' 99 = α(1) + μ(40) + η(8) + ν(50) beigefügt wird.* Qua de re accuratius egit idem in *Mittlgn. a. d. Sammlg. der Pap. Erzherzog Rainer I 113 sqq.*: *Die Zahl Neunundneunzig.* Quod conieci confirmatur fine amuleti P. Berol. 6096: τὸ σῶμα καὶ τὸ δέμα (αἷμα?) τοῦ Χ(ριστοῦ), φείσαι τοῦ δούλου σου τὸν φοροῦντα τὸ φυλακτήριον τοῦτο. ἀμήν, ἀλληλουία ἥ ἡ ἡ et testula Aegyptiaca (Ostrac. Graec. Argentorat. nr. 669 ed. a Reitzenstein in libro *Zwei religionsgeschichtliche Fragen* p. 112 sqq.), cuius in initio ΨΘ Udalricus Wilcken postea agnovit (*Gött. gelehrte Anzeigen* 1911 p. 565 sq.). Morborum, ut ita dicam, catalogi, qui hoc versu perfectus est, nonnulla ad psalmi 90 memoriam me excitant, ubi legimus v. 5 sqq.: οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος διαπορευομένου ἐν σκότει, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ. Haud scio an quaedam textuum affinitas statuenda sit, praesertim cum huius psalmi iam supra (v. 14 15) nos admonuerit papyrus nostra. Cf. etiam P. Gizeh. v. 15 sqq., qui omnino ad hanc papyrum illustrandam apti sunt: αἱ ἀρχ[αὶ] καὶ ἐξ[ουσίαι] καὶ κοσ[μο]κράτορες τοῦ [σ]κότους ἢ καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἢ καὶ πτώσις δαιμονος μεσημβριν[αῖ]ς ὥραις, εἰ δὲ ὀίγος, εἰ δὲ πυρρῆτιον, εἰ δὲ ὀγοπυρρῆτιον, εἰ δὲ κάκωσις ἀπ' ἀνθρώπων, εἰ δὲ ἐξου[σία] τοῦ ἀντικειμένου, μὴ ἰσχύσῃ κατὰ τῆς ἰκόνος, διὸ ἐπλάσθη ἐκ χειρὸς τῆς σῆς [Θ]εοῦτο[ς].

17 Cf. Lc. 11, 1 sq. iam ad v. 13 annotatus. Non ad verbum citatur; Lc. εἶπεν δὲ αὐτοῖς: παρ. καὶ λέγει αὐτοῖς, lectio aliis Novi Testamenti locis notissima, cf. Mt. 4, 19 et Mt. 26, 45: τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς· καθέυθετε ... , Marc. 7, 17 sq.: ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὴν παραβολήν· καὶ λέγει αὐτοῖς· οὕτως ... ; Lc. όταν προσεύχησθε, λέγετε (cod. Sin.* add. οὕτω, rursus deletum a Sin.*): παρ. ἐὰν προσεύχησθ', οὕτως λέγετε. λεγῆται depravatam pro λέγετε. Ad sequentia cf. Mt. 6, 12: καὶ ἔφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὥς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. Coniungendus est hic locus cum versu 14, sed ἡμῖν desideratur. οὐφλήματα. Littera T praeter solitum lata supra versum eminet. Mt. ὀφειλήματα, sed ὀφλημα eodem iure quo ὀφλημα scribitur.

18 ὀφιλέταις. ἡμῶν desideratur. Item ultima orationis dominicae precatio excepto exitu vocis πονηροῦ (v. 3) omissa est.

Ex observationibus annotationibusque supra exhibitis intellegitur duos textus hac papyro contineri, quorum prior εὐαγγέλιον κατὰ Μαθθαίον inscribitur, alter, cuius initium in versu 9sq. exstat, ἐξορκισμὸς Σαλομῶνος. Quorum textuum perturbatio quomodo orta sit, Carolus Kalbfleisch vidit, qui cum disiecta quaedam membra in ordinem redegisset, statuit textum nostrum esse apographum amuleti, cuius verba per sex columnas disposita fuissent; haec columnarum intervallis neglectis ita descripta esse quasi continuus exstitisset textus. Potest hoc de industria factum esse, quoniam in nonnullis defixionibus textus variis modis turbatus est, ne ab omnibus legi posset (e. g. cf. Wuensch *Antike Fluchtafel* n. 4 [Audollent n. 242]). Cuius rei illustrandae causa apographum dabo genuinum textus ordinem exhibens, in quo nonnulla statim significabo, de quibus iam disputaturus sum.

Amuletum igitur illud, cuius hoc apographum est, exaratum erat in papyro perlonga, sed perangusta columnis sex quaternorum versuum, qui quinquagenas fere litteras continebant. Plicatum erat a sinistra parte dextrorsum, quo factum esse videtur, ut externarum plicaturarum margo superior et primus quisque versus detrimentum caperent: sic enim facillime explicatur et quod orationis dominicae verba ἡμῶν usque ad πον(ηροῦ) desiderantur et quod exorcismus Salomonis lacunosus exstat. Omissis enim primi cuiusque versus vestigiis, si quae forte supererant, scriba primo columnae secundae versui continuavit sequentium alterum quemque, alteri tertium, tertio quartum. Praeterea a columnae secundae versu tertio ad quartae quartum transsiluisse videtur omisso tertiae columnae versu quarto, sive per negligentiam sive quod hic quoque nimis deletus erat. Haec si sumpseris, aptissime coniungentur V 3 4 φηξολας . . . ἡμερινῆς ἢ νυκτερινῆς; praeterea hoc modo in fine ponentur verba ἀπὸ τοῦ φοροῦντος, quod necessarium esse facile persuasum habebis, si litterarum Ϡ Θ' sensum respexeris.

Redeo ad textum priorem, quem perpetuum legi nunc licet. In versu III 1 cum non omnia, quae apud Matthaeum leguntur, in archetypo fuisse potuerint, coniciam legendum esse cum papyro Wilckenii 87e (v. 22) pro εἰσενέγκης, qua lectione recepta quinquaginta tantum litterae efficiuntur. Ceterum sola oratio dominica cum Matthaei textu tota fere congruit, reliqua ex variis Novi Testamenti locis, imprimis evangelii Lucae commixta sunt more narratoris in libris sacris versati. Quod factum est ratione tam incondita, ut harmoniae evangeliorum a Tatiano compositae memoria nullo pacto admittenda videatur. Similiter ex Ioh. 21, 6 et Lc. 5, 46 composita habes haec: τοῦ εἰπόντος τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ ἀποστόλοις· χαλάσατε τὰ δίκτυα εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου καὶ εὐρήσετε ἐκεῖ πλῆθος ἰχθύων (Pradel p. 15, 11sq., v. ibid.

IV

ρ[.] ρρον [. . . .] ρρο[. . . .] γείκαστός ἐστιν καὶ[.] γ
 ὃ παρα[ρα]στ(ή)κουσιν μύριαι μαριάτες ἀγγέλων] καὶ χίλ[λ]ιαι χιλιά(δες)
 ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλε[λσκον]{ ἐπιβήση} καὶ καταπτήσις λέοντα καὶ δράκοντα
 [[βασιλεπκ]]

V

πομαι γα[.] γαντηγ[. . .] τα διοικοῦντα τήν [κτίσιν.] ἡ του:
 μεσημβρινὸν δαιμόν[ι]ον· νυ[νε]κτηρινου φριξοίας [. .] ασντο [ή]μερινῆς
 ἢ νυκτερινῆς ἢ ὅσα τυφλὰ δα[α]ιμόνια ἢ κω[φὰ ἢ ἄλλα]λα ἢ νωδὰ

VI

ἔξορκίζω>
 ὑμᾶς τὸν βα[ρχ]ίονα τοῦ ἀθανάτ[ου θ(εο)ῦ καὶ τήν τ]ῆς δεξιᾶς αὐτοῦ χίρα:
 καὶ κατὰ τοῦ φοβεροῦ καὶ ἁγίου ὀνόματος, φριξοίας
 ακα ἢ πᾶν νόσημα κ(α)ὶ πονηρὸν συ[ν]νάντημα ἀπὸ τοῦ φοροῦντος ϚΘ'.

p. 51). Neque mirum, quod hanc potissimum evangelii partem scriptor sui tuendi causa elegit, quam bis iam in amuletis adhuc editis invenimus.¹⁾ Denique papyro nostra locum Chrysostomi²⁾ illustrari censeo hom. 72 p. 703B ad Mt. 23, 5: *ὡς πολλὰ νῦν τῶν γυναικῶν εὐαγγέλια τῶν τραγῆλων ἐξαργῶσαι ἔχουσι*. εὐαγγέλια enim homines Christiani hac in re eas potissimum partes evangeliorum intellegebant, quibus praecipue vim tutelarem inesse putabant, id quod hoc loco a Nestle allato confirmatur (Isidor. Pelusiot. ep. 150, 2): *Ἰσθι ὅτι τὰ φυλακτήρια δελτία ἦν μικρὰ τὸν νόμον ἀδύνατα, ἅπερ ἐφόρουσι οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ ὥσπερ νῦν αἱ γυναῖκες τὰ εὐαγγέλια μικρὰ*. Quorum evangeliorum parvorum, quae Isidorus appellat, exemplar priore huius papyri textu contineri veri simillimum est.

Haec habui de textu Christiano, qui solus amuletum iam efficit. Sed scriptori archetypi hic textus non sufficebat, qua de causa textum addidit e Iudaica potissimum superstitione ortum, exorcismum Salomonis. Hunc magis etiam quam Christianam partem laborasse supra iam monuimus. Manifestum enim est e locis ad v. 10 allatis totum versum III 4 omissum esse. Etiam v. VI 3 non integer nobis traditus est. Quam ob rem archetypi columnam, qualis fuisse mihi videtur, hic ascribam:

...ἐξορκίζω

ὁμᾶς τὸν βαρχίονα³⁾ τοῦ ἀθανάτου θεοῦ καὶ τὴν τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ χεῖρα καὶ κατὰ τοῦ φοβεροῦ καὶ ἁγίου ὀνόματος, φοβερός καὶ φόβος καὶ πᾶν νόσημα καὶ πονηρὸν συνάντημα, ἀπὸ τοῦ φοροῦντος. Θ Θ'.

1) Cf. p. 20. Etiam in oratione falsa γ' et exorcismo ιβ' (Vassil. p. 332 336) et pluribus locis textuum a Pradelio editorum (v. Pradel p. 67) inter orationes, quas dicere lector iubetur, τὸ Πάτερ ἡμῶν nominatur.

2) V. Ed. Nestle *Evangelien als Amulet am Hals und am Sofa*, Ztschr. f. Neutestamentl. Wissensch. 1906 p. 96.

3) Hoc loco liceat mihi proferre pauca exempla verbi ὁρκίζω constructionem illustrantia: ὁρκίζω τινὰ

I κατὰ τινος. Wessely *Ephesia grammata* n. 229.

II τινός. Wessely l. c. n. 367. (Correctione igitur Heisenbergii in loco supra citato (p. 25) Pradel 9, 16: ὁρκίζω σε <κατὰ> τοῦ κτλ. non utique opus est.)

III κατὰ τινὰ v. p. 26 ad v. 10.

IV εἰς τινὰ v. p. 25 ad v. 6.

V πρὸς τινὰ. Prentice *Greek a. lat. inscr.* n. 171.

VI τινά. Wessely l. c. n. 194.

Similem atque papyrus nostra constructionum permixtionem praebet Reitzenst p. 294: ὁρκίζω ὁμᾶς... εἰς τὸν θεὸν τὸν μέγαν σὺς (!) ὁρκίζω καὶ κατὰ τοῦ νόου αὐτοῦ.

Cetera quamquam obscura et magnopere deleta sunt, tamen affinitatem textus nostri cum exorcismo Salomonis a Vass. edito satis demonstrant. Atque effulget dispositio totius exorcismi textu columnis ordinato. Nam quae in columnae III exitu et IV 1—3 exstant celebrantia praedicantiaque deum, ad titulum pertinent; sequitur (IV 4) auxilii divini promissio, deinde (V) fiducia exprimitur hominem a deo protectum ab omnibus daemonibus tutum futurum esse, tum demum (VI) ipse exorcismus pronuntiatur.

Coniectura, quam Ricardus Wüensch de pristino huius amuleti ordine restituendo benignissime nobiscum communicavit, variis de causis nobis non probatur. Sed haec nunc quidem persequi nolumus, quoniam virum doctissimum harumque rerum peritissimum ipsum, quid sibi de hac re videatur, accuratius expositurum esse speramus.

7

(P. 158)

FRAGMENTUM CHRISTIANUM

Papyrus amuletum Christianum exhibentem alterum fragmentum Christianum numero 158 insignitum sequatur. Quod fragmentum, ubi maxime patet, octo fere centesimas altum est, latum septendecim. Margo sinister septem versuum exstat; ceteroquin misere est laceratum.

In pagina antica textus Christianus inscriptus est transversa charta a manu quam VI vel VII post Christum natum saeculi esse existimo. Litteris utitur uncialibus dextrorsum inclinatis quinas fere vel senas millesimas altis, eis quae Leo quidam scripsit in *ἐμφυτεύσει* anni 616 satis similibus (pap. mus. Brit. 483, *Greek papyri in the British Museum* Facs. II tab. 116, text. II p. 329 v. 98: *Λεων Σαμωνηλιον διακ(ονος) και μοναχ(ον) του αυτου μοναστηριου μαρτηρω ως προκ(ειται)*). Cf. etiam pap. mus. Brit. 113, 13b, l. c. facs. I tab. 145, fragmentum tractatus Christiani, ab editore saeculo VI vel VII attributum, et *Pap. Gracc. Berol.* quas coll. Schubart tab. 44b (saec. VI vel VII).

In pagina postica peius servata perpauca quaedam litteris cursivis scripta exstant, in quibus haec agnoscas: *... και μειζοτερος...*, quae forma iam in Novo Testamento semel reperitur III Ioh. 4; cf. Blass *Grammatik des Neutestamentlichen Griechisch*² p. 35, 4, qui ad l. c. eandem formam etiam ex P. Oxy. I 131, 25 (saec. VI vel VII) annotat. Addenda est papyrus Berolinensis 2546 anni 615 (BGU II n. 368) v. 9. Cf. Mitteis-Wilcken *Chrestomathie* I 2 n. 134.

[.....]τιμος[
 [.....]νν...ν...ατ[
 ἀδελφο[υ]ς[.]...ὕπνται προ...[
 τὸ κώδιον[.]...τοσ...εφη[.]...[
 5 ἀπὸ τοῦ νν[ν σ]υνθῆτου μηχ[.]...[
 αὐτῶν τὰ π[ρὸ]βατα ηδεκ...[
 αὐτῆς ὡς {θ(εο)ῦ} συνθεμένη {φη}[
 ὁ τοῦ Χ(ριστο)ῦ δοῦλος κατ[.]...[
 ὡς δὲ ἡ μακαρία[
 10 ἄγιον καὶ θανμ[αστοῦ
 ...]

2 νν. Fortasse νῖν, quamquam linea paulo longior est.

3 ἀδελφο[υ]ς satis versi simile; litterae T hastae maioris vestigium ex-
 stare videtur. In exitu versus fortasse προβατ., cf. v. 6.

4 κώδιον. Vox apud LXX invenitur, nusquam in Novo Testamento;
 cf. Mt. 7, 15: προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς
 ἐν ἐνδύμασιν προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶν λύκοι ἄρπαγες, quem locum fortasse
 scriptor noster in sensu habuit.

5 νν[.]ννθῆτου. Hoc vix potest aliud fuisse nisi ννν συνθῆτου,
 sive hoc interpretaris συνθῆ τοῦ, sive συνθήτου i. e. συνθέτου, nam ε et η his
 temporibus saepissime confunduntur; cf. συνθεμένη v. 7. Vers. Ioh. 8, 11: ἀπὸ
 τοῦ ννν μηκέτι ἀμέραις huic versui similem esse moneo, quamquam hoc casu
 factum esse videtur.

6 τὰ π[ρὸ]βατα. Cf. quae ad v. 3 et 4 annotavi.

7 Inter ὡς et συνθεμένη superscriptum est ΘΤ = θ(εο)ῦ. Linea nomen
 sacrum indicans ommissa per neglegentiam, item ut in papyro anni 591, BGU
 I 295 v. 2 et Berl. Klass.-Texte VI 87, 317. In exitu versus eadem qua ΘΤ
 magnitudine litterae ΦΗ superscriptae exstant.

8 X[†] nomen sacrum crucem lineae loco superpositam exhibens, item
 BGU II 370, 8 675, 11 III 738, 5. Cf. ad h. v. Rom. I 1: Παῦλος δοῦλος
 Χριστοῦ Ἰησοῦ κτλ.

10 θανμ[αστοῦ] vel θανμ[ασίου].

